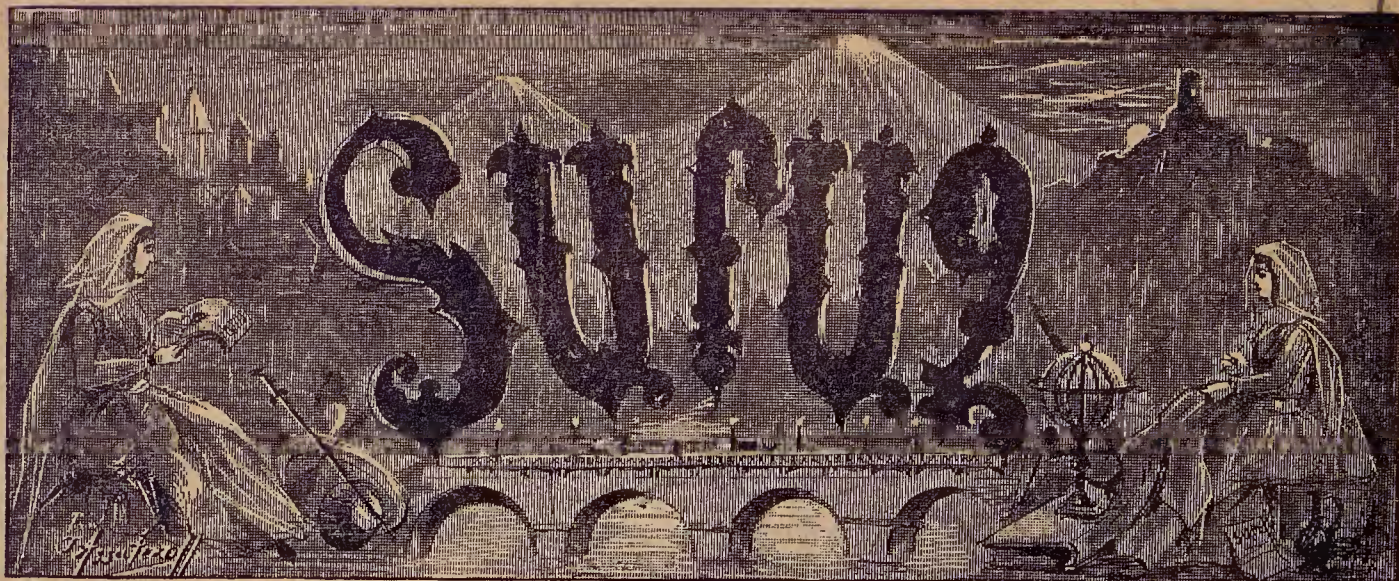

WILEY

ԳԵՂԵՐԻՆԵՍԺԵԿԵՆ - ԳՐԵԿԵՆ - ԵՐԳԻԾԵՐԵՆԵԿԵՆ ԿԱՏԱԿԵՐԱԶՈՐԿ ԵՐԵՐԹՆԵՐԹ

Եղբոր տարեկան բաժանորդագինն է 3—28 Կ. իսկ Տարագինը 6 րուբլի. տոմսին №-ը 25 Կ. Հասցեն. Тифлисъ. редакция иллюстр. журн. Агбуръ Կաթ Թարազъ. իսկ արտատպանից Tiflis-Caucase, Rédaction des jour. illustrés Agbur Կաթ Թարազ.

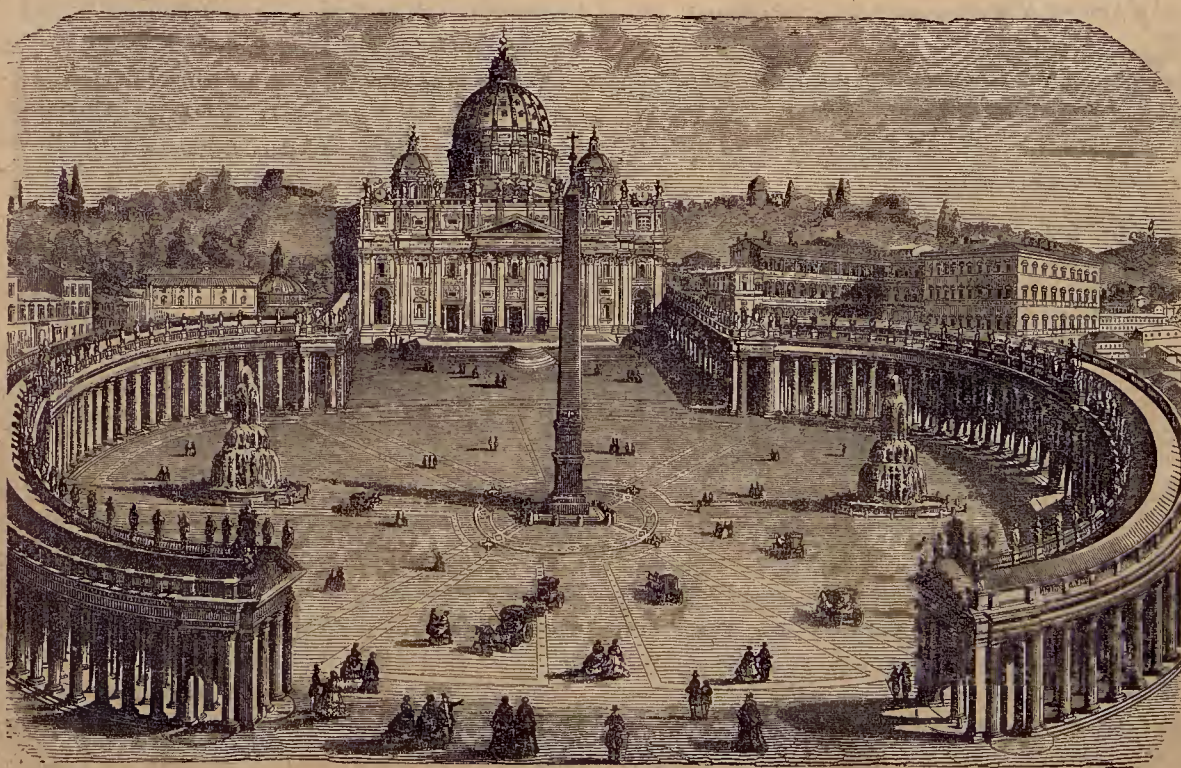
№ 31

կիրակի 18 օգոստոսի

երկրորդ տարի

1891

Իտալիա. — Հոսիմի Կ. Պիարու եկեղեցին եւ նրա նրապարակը.

Հ Ի Յ Ն Ի Ի Յ

Մենք բիւր զգացմունք տածում էինք ղէպ իրար,
Բայց եւ այնպէս խիստ հաշտ էինք, սիրավատ:
Մենք «մարդ ու կին» յաճախ էինք ձեւացնում,
Սակայն երբէք չէինք կրօնութիւն ու ծնծում:—
Մենք միասին խընդում էինք, թըռչկոտում
եւ քընքշաքար զըրկում իրար, համբուրում:—
Մենք ՚ի վերջոյ նոյն բերկրանքով մանկական
խաղում էինք եւ «պահպտտուկ» անտառում...
Բայց մենք այնպէս պինդ «պահ» կացանք վերջ-
նական,
Որ էլ իրար մինչ ցարդ անգամ չենք գտնում...
Յ. ԲԱՆՈՒՆՅԱՆ

ԳԻՆԵԳՈՐԾԻ ԱՂԶԻԿԸ

(Թիւրքահայերի կեանքից)

X.

Զանազանը մտածում էր: Մտածում էր տան մէջ
դերիի պէս մեծացած, ազէտ, նեղ հայեացքներով սնւած,
ոչ մի չըջան չըտեսած, ոչ մի մարդի հետ չըխօսած, ա-
նասնականութեան համար իրը զոհ միայն պատրաստուած
թիւրքահայ մի աղջիկ, որ սիրում էր մի բուսական զար-
դացած երիտասարդի, այդ երիտասարդը չայնացել էր
նրա մտածողութեան հորիզոնը, ներմուծել էր նրա մէջ
կարողութիւն՝ հայեացքներ ունենալու, կարողութիւն
մտածելու և դատելու. այդ երիտասարդն էր որ տուել էր
նրան մտաւոր կեանք և սեփական կամք ունենալու պա-
հանջը:

Զանազանն այժմ նման էր մի չնչին նաւակի, որը
ընկած էր հզօր ալիքների մէջ, խաղալիկ էր դարձել նը-
րանց և մի փոքրիկ հարւածի էր կորօտ կամ լիովին ըն-
կըղմելու և կամ ազատելու:

Եւ այդ դրութեան մէջ, Զանազանը մտածում էր.
—Աստուած իմ, ինչ անել... ասում էր նա ինքն իրան
—ինձ տալիս են մի այնպիսի մարդու, որից զգուշ եմ.
ինձ բաժանում են իմ Մարգարից, որին ես սիրում եմ...
ճշ, անկարելի է, ես այդ աղայի կինը չեմ կարող լի-
նել... չեմ զնալ... յետոյ, եթէ այդ աղան քարուքանդ
արաւ հօրս տունը, եթէ աղանել աւաւ Մարգարին... ճ,
այդ սոսկալի բան կըլինի, հօրս անէծքը և Մարգարի դի-
տելը... ինչ անեմ, տէր Աստուած... թողնեմ փախչեմ
Մարգարի հետ... բայց չէ որ յետոյ կըթքեն հօրս երե-
սին, ինձ անբարոյական կըլուին և բացի դրանից, կարող
է աղան էլ կատաղել. չէ որ Մարգարը ասում էր թէ,
հօրս տանից փախչելը կարող է միասել հօրս. աղան կա-
րող է ասել թէ, հայրս մասնակից է այդ փախաւին...
բայց երբ մտայ աղայի տունը, այն ժամանակ... ճ,
այդ էլ անկարելի է. արհամարհել եկեղեցու կապը և զը-
նալ ուրիշի հետ ապրել... չէ որ Մարգարի հետ ինձ ոչ
ոք չի կարող պահել... ես Յարութիւն աղայի կինը կը
կուչեմ, ինձ պոռնիկ կ'անւանեն, ոչ ոքի երեսին մտիկ
տալ չեմ կարող...:

Բարձրացաւ շուրջը նայեց:

—«Ա՛խ, Մարգարն էլ չի երևում, տէր-Աստուած,

այս ինչ վիճակ է, այս ինչ տեսակ օրէնք է... քեզ ստի-
պում են թողնել քո սիրածիդ և գնալ նրա հողից, որից
զգուշ ես, ստիպում են ծախել քեզ անասունի պէս...
անբարոյական կին լինել, անբարոյականանալ, որովհետեւ
փախեցում են... այդպէս է, ճիշտ էր ասում Մարգարը,
այդպէս ամուսնանալ, նշանակում է—ոչնչով աւաւել չը
լինել այն կանանցից, որոնք փողի համար յանձնում են
առաջին հանգիստը... վա՛խ. ահա, թէ ինչն է դժբախ-
տացնում ինձ. հայրս փախեցում է աղայից, մայրս՝ հօրից
(ասենք մայրս աւելի ուրախանում է և շնանում ճրանով,
որ հարուստի զօքանչ պիտի կուչի), ես էլ եմ փախեցում,
միայն թէ ես փախեցում եմ մի ամբողջ հասարակութեան
կարծիքից... չէ որ ինձ անբարոյական, լիր, անզգամ և
անհնազանդ կըլուին... ամեն անգամ երեսիս կըտան, որ
ես քանդեցի հօրս տունը և դժբախտացրի նրանց... և
այդ ճիշտ կըլինի, ես կըլինեմ մեր տան աւերիչ... ճ,
աղան չի խնայիլ ոչ հօրս ծերութեանը և ոչ մօրս պա-
ռաւութեանը. նա կըհարւածի, անխնայ կըհարւածի...
և կըծիծաղի իր գոհերի չարչարանքների վրայ... նա դը-
րան վարժ է, ծնօղքս, մեր տունը նրա առաջին գոհերը
չեն եղել... ո՞վ գիտէ խուլ անկիւններում քանխներն են
գոհել նրա կրքերին... և այդպիսի մի մարդու կի՛նը լի-
նիմ ես, նա ինձ մօտենայ, նա իր կեղտոտ ձեռքերով շո-
չափէ ինձ, իր չըթուկներով համբուրէ ինձ... ճ, ճշ,
Մարգար, քո այդ խօսքերն այրում է ինձ, ուտում է
ինձ, այդպէս չէ կարող լինել... Բայց, չէ որ այդպէս կը
լինի, նա իմ տէրը լինելով կ'առնէ ինձ իր գրկի մէջ...
սոսկում... որչափ կուգէի մեռնել, Աստուած իմ... որչափ
կուգէի այս բոպէիս աչքերս յաւիտեան փակել...

Նա ցնցեց և ճակատը չփնց:

—Մեռնե՛լ, գոչեց նա.—Իսկ Մարգարը, չէ որ նա
կըտանջէի, նա կըմեռնի. չի ապրիլ առանց ինձ... ճ, նա
նրքան սիրում է ինձ. նրքան բարի աղայ է, ինչ համբե-
րող, ինչ տաք սիրտ, ինչ խելք... հրեշտակ է նա... Մար-
գար, իմ սիրելի Մարգար... հասի՛ր, քո Զանազանը զըժ-
ւում է, քո սիրելին յուսահատում է... Աստուած իմ,
Աստուած իմ, խղճա Մարգարին...

Եւ զուլար ձեռքերի մէջ առաւ ու սկսեց դառնա-
պէս արտասուել:

—Այո, չարունակեց նա յանկարծ, դադարելով ար-
տասուելուց—գնալ իր ատած մարդու կին լինել, նշանա-
կում է կամ անասուն լինել և կամ անբարոյական, երբ
քո սիրած մարդուն թողնում ես... դու ստիպում ես,
քեզ ստիպում են, դու կարծում ես որ անկարելի է սի-
րածիդ միայն պատկանել, դու հանգամանքների և հասա-
րակաց յիմար կարծիքների և հպատակում և լուցնում
սիրտը... դու քեզ ծախում ես, քո սէրը ոչնչացնելու
ճիգեր գործում... ինչ որ էլ անես, այնուամենայնիւ դա
ճամբարութիւն է, որ դու կամ անասուն ես և կամ ան-
բարոյական կին... դեռ չեմ ասում որ անբարոյական
կինն էլ սիրելի դիտէ... սիրելի մէկին և գնալ ուրիշի... ճ,
սիրոյ առջև գլուխ թող ծռեն երկինք և երկիր, մարդիկ
և աշխարհ... սիրոյ սոսկ և թող ոչնչանան հանգամանք-
ներ, ստիպումներ և հասարակական կարծիք... և այդ
աղայի կինը չեմ կարող լինել, ես Մարգարին եմ և ինչ
որ էլ լինի, միմիայն նրան եմ ուզում...

Նա կանգ առաւ՝ զգաց որ սիրտը սեղմում է և կոկոր-
դը նորից դառնանում... կըթնեց գլուխը ծաւին և նո-
րից լաց եղաւ... որքան տանջւում էր:

—Աստուած իմ, Աստուած իմ... բացականչեց նա.
—Ինչ անեմ, որը որին գոհեմ... եթէ այժմ փախչեմ,
հայրս չի ազատուիլ աղայի ճանկից... յետոյ փախչեմ, էլ
ոչ ոքի երեսին մտիկ տալ չեմ կարող, ինձ անբարոյական
կրկնէն, պոռնիկ կ'անւանեն, որովհետեւ ես համարձակ-
ւում եմ թօթափել այն կապը, որ դնում է իմ վզիս ե-
կեղեցին... այդ ես չեմ կարող անել, բայց չեմ էլ կարող
այդ աղայի հետ ապրել... Ուրեմն ինչ անեմ, չեմ էլ կա-
րող ասել, որ ես չեմ կամենում ամուսնանալ, աղան ստի-
պում է եւ հայրս փախնում... մէկը կուզէի, որ ինձ
խորհուրդ տար. սիրտս ասում է, որ աշխարհս քանդւի,
ոսկայն դու միայն Մարգարին գնա... բայց աշխարհը
այդպէս չի ասում, նա ասում է, «մեռցուր սիրտդ, մի-
այն խնայիր ծնօղացդ եւ յարգիր հասարակաց կարծիքը»...
Ինչ եմ անում ես կարծիքը այն հասարակութեան, որ
ինձ դժբախտացնում է, թշուառացնում իր բարոյախօսու-
թեամբ... ես այդ հասարակութեան չեմ ուզում պատկա-
նել... չեմ ուզում... Մարգարն ասում էր, որ հասարա-
կական կարծիքը յաճախ ծուռ է լինում, սխալ է լինում,
նախապաշարմունքներից ծնած այդ բարոյախօսութիւն-
ները չըպէտք է յարգել, պիտի ջնջել, պիտի մաքառել
նրանց դէմ... ասում էր, որ հերոսութիւնն այն չէ, որ
կապած մարդու սպանես, այլ այն, որ քեզ վրայ յարձակ-
ւողին, քեզ սպանել կամեցողին առաջալես... ես հերոս
չեմ, ես չեմ կարող այդ անել... բայց չեմ էլ ուզում գոհ
գնալ, չեմ ուզում պատկանել ուրիշի եւ սիրել Մարգարին,
չեմ ուզում նրան թշուառացնել, նրան դժբախտացնել...

Այլ ես պահ մի դադարեց նրա միտքը գործելուց.
նա կանգ առաւ եւ ապշութեամբ խոտերն էր դիտում. ո-
չինչ չէր մտածում եւ որովհետեւ չէր մտածում, չէր էլ
ապրում այդ բոլորին...

Այդ անգամիտ ակնից հինգ բոլէ. Ջանազանն ար-
ձանացել էր. նրա միտքը էլ չէր գործում:

Յանկարծ ցնցւեց եւ վեր թռաւ նստած տեղից. շան
հաջիւր նրան սթափեցրեց:

—Ո՛չ, գոչեց նա.—բացի Մարգարից՝ ոչ ոքի... այս
է իմ վճիռը... Թող ո՛վ ինչ կուզէ՝ խօսի, ով կուզէ ո-
չընչանայ, ով կուզէ բարոյախօսի... սէրը գերադաս է
բոլոր բարոյախօսութիւններից... ես Մարգարին եմ...
բայց հիմա թէ յետոյ:

Կանգ առաւ եւ սպասեց:

—Յետոյ, վճռեց նա.—Մարգարն ասում էր, որ
պէտք է պատրաստուել փախուստի համար, պիտի հոգալ
շատ բան, պիտի մի կերպով մեղմացնել այն հարւածը,
որ աղայի կողմից ուղղւելու է հօրս... Այո, այդպէս
լաւ է... քանի որ ապրանքի տեղ են դնում, թող ծախո-
ղը ծախէ ինձ, ստանայ իր փողը, յետոյ ես կը փախչեմ
առնողի մօտից եւ այդպիսով էլ ծախողի վրայ, ոչ մի մե-
ղադրանք չի կարող ծանրանալ... նրան ինչ, որ առնողը
լաւ չի կարողացել պահել իր ապրանքը... Ֆոհ... կուզէի
բոլոր այս երկիրը ոչնչացնել, որ մարդս ապրանքից ոչն-
չով չի զանազանւում... ասում եմ այդ բոլորը, ինչ որ
չըջապատում է ինձ... ասում եմ բոլորը, բոլորը...

Պ. ՓԱՓԱՋՆԱՆՅ

(Կըշարունակի)

ՄԱՅՐ ԵՐԿԻՐԸ ԵՒ ՊՕԷՏ

Մայր-երկիրը հպարտութեամբ ասաց մի օր պօէտին.
—«Ջուր է յայտ, դու չես անմահ, հոգս կուտէ քո
մարմին.

Երբ կընկճես անյաղթելի բնութեան հզօր օրէնքից՝
Այնժամ երազդ օդ կըցնդի, կ'անհետանաս աշ-
խարհից»...

Պօէտն ասաց.—Ով մայր-երկիր, դու սխալում ես
չափազանց,
Թէեւ մի նեղ գերեզման է ամբողջ մարդկանց վի-
ճակւած,
Բայց պօէտիս հոգը անգօր է մաշկու իմ զօրու-
թիւն,
Եւ հողից դուրս մարդկանց սրտում ապրում եմ
միշտ, անդադրում:

Եւ ապրում եմ, ուր իդէալ կայ, սանձւած մտքեր,
հառաչանք,
Ուր կան երգեր ազգանէր, եւ կամ ամեն ժամանակ,
Եւ ապրում եմ ամբողջ մէջ... ճշմարտութեան տա-
ճարում...
Իսկ սրանց մեռցնող, ով Մայր-երկիր, երբէք չունիս
զօրութիւն»...

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՆՆԱՆ

Ն Ա Խ Ր Ն Թ Ա Յ Օ Ր Ր

(Տ Ո Ւ Ր Վ Ե Ն Ե Ր)

Բերսէնեղը երկար խօսում էր Նէշնայի հետ իր հօր
մասին: Անհամարձակութիւնը, որ նա զգում էր առհա-
տարակ Նէշնայի ներկայութեանը՝ քիչ քիչ անհետանում
էր եւ նրա ձայնն աւելի բարձր եւ զօրեղ է դառնում:
Խօսք ընկաւ համալսարանի մասին:

—Ասացէ՛ք խնդրեմ,—հարցրեց Նէշնան,—ձեր ըն-
կերենքի մէջ կանչեն աչքի ընկնող երկաստորդներ:

Բերսէնեղի միտն ընկան դարձեալ Շուքերի խօսքերը:

—Ո՛չ, Նէշնա Նիկօլայեւնա, ձեզ ուղիղն ասած՝
նրանց մէջ չի եղել ոչ մի երեւելի, աչքի ընկնող երկաս-
տորդ: Եւ սրտեղից, Հա, ասում եմ, որ մի ժամանակ
Մօսկվայի համալսարանը շատ նշանաւոր է եղել... Բայց
հիմա ի՛նչ. հիմա այդ մի դպրոց է, ոչ թէ համալսարան:
Ինձ համար անտանելի էր ընկերներին շրջանը,—աւե-
րացրեց նա ցած ձայնով:

—Անտանելի՞ էր...—չնշաց Նէշնան:

—Սակայն,—շարունակեց Բերսէնեղը,—ես պէտք է
մասնաւորեմ իմ խօսքս: Եւ ճանաչում եմ մի ուսանողի,—
Թէեւ նա իմ դասընթացից չէ,—այ, նա, ճշմարիտ՝ երեւելի
մարդ է:

—Խո՛նչ է նրա ազգանունը՝—աշխուժ կերպով հարց-
րեց Նէշնան:

—Ինտարով, Գլմիտի Նիկանօրովի: Նա բուլղար է:

—Ո՞րու չէ:

—Ոչ, ռուս չէ:

—Հապա Մօսկվայում նա ինչու է ապրում:

—Նա եկել է այստեղ ուսանելու: Եւ գիտէ՛ք թէ

ինչ նորատարով է ուսանում: Նրա միակ մտածմունքը՝ իր հայրենիքի վերաբերմունքն է: Նրա կեանքն էլ տարբեր-նակ արկածներով լի է: Հայրը արնովեցի մի հարուստ վաճառական է եղել: Տնով՝ աշտ մի քանի քաղաք է, իսկ հին ժամանակ, երբ Բուլղարիան անկախ տէրութիւն էր կազմում, նրա մայրաքաղաքն էր: Վաճառա-կանութիւն է արել նրա հայրը Սօֆիայում, յարաբերու-թիւն է ունեցել Ռուսաստանի հետ: Ինտարովի հորաքայրը աշտ մի Կիւովն է, գիմնագիտի պատմութեան առաջ ու-սուցչի կինն է: Արանց տանն է ութ տարե առաջ՝ արեւմտ 1885 թվին՝ կատարել է մի զարհուրելի շա-րագործութիւն: Ինտարովի մայրը յանկարծ անհետացել է: Իսկ մի շարաթիւց յետոյ՝ նրան գտել են մօրթած:

Նշենան սաղարկեց: Բերսէնիւր կանգ առաւ:

—Նարունակեցէք, շարունակեցէք,—ասաց Նշենան: Լուր է տարածւել, թէ նրան տուեանք է և սպանել է մի թուրք աղաւ Ինտարովի հայրը ստուգել, իմացել է ճշմարտութիւնը, կոմեցել է վրէժ առնել, և միայն կա-րողացել է դաշոյնով վերադառնալով:—Նրան գնդա-կով սպանել են:

—Գնդակով սպանել, ուսանց դատաստանել:

—Այն Այն ժամանակ Ինտարովն ութ տարեկան է եղել: Նա մնացել է հարեւաններէ ձեռքում, իմանալով եղբոր հետ պատահած դժբախտութիւնը, Ինտարովի հօ-րաքայրը կամեցել է իր եղբոր որդուն իր մօտ առնել: Ինտարովին տարել են Օղէստ և այնտեղից Կիւ: Կիւ-ւում նա մնացել է ամբողջ տասներկու տարե: Այդ է պատճառը, որ նա շատ լաւ ուսեցել է խօսում:

—Նա խօսում է ռուսերէն:

—Մեզ պէտք է Բասն տարեկան հասակում (48 թւա-կանի սկզբը) նա վերադարձել է հայրենիք, եղել է Սօ-ֆիայում, Տնովում, երկու տարւայ մէջ ամբողջ Բուլղա-րիան մտն է եկել և նորից սովորել է իր մայրենի լեզուն: Թուրք կառավարութիւնը՝ այդ երկու տարւայ ընթաց-քում՝ շարունակ հալածելիս է եղել նրան և նա մեծա-մեծ վտանգներ է ենթարկել: Մի անգամ ես նրա վզին մի մեծ սպի նկատեցի, երբ վերադարձւում է եղել... Բայց նա չի սիրում խօսել այդ մասին: Նա էլ իր տեսակի «լուս ու մունջ» է: Ես շատ եմ փորձել նրանից բաներ իմանալ—ը գուր: Միշտ ընդհանուր խօսքերով է պատա-խառնում: Չարիքանց հաստատակամ է: 50 թվին նա կրկին եկել Բուլղարիան, ուսման մէջ կատարելագործ-ւելու նպատակով և ծանօթացու ուսանելի հետ: Իսկ համարաբանը վերջացնելուց յետոյ...

—Յետոյ ինչ,—ընդհատեց Նշենան:

—Ինչ որ մատուած կը տայ: Իժուր է նախագու-շակել: Նշենան շարունակ նայում էր Բերսէնիւրի երեսին:

—Դուք շատ հետաքրքրեցիք ինձ այդ պատմու-թիւնով,—ասաց նա:—Ձեր ասած Ինտարովը՝ արդեօք թնչալէս է, արտաքուստ...

—Ի՞նչպէս ասել, իմ կարծիքով՝ նա տղեղ չէ: Սա-կայն դուք ինքներդ նրան կը տեսնէք:

—Ի՞նչպէս:

—Ես նրան այտեղ կը բերեմ: Նա վաղը չէ, միւս օրը տեղափոխելու է ամառանոց, ինձ հետ մի տան մէջ պիտի ապրի:

—Միթէ, Բայց նա կուզենայ մեզ մօտ գալ:

—Ի հարկէ, շատ ուրախ կը լինի:

—Նա հպարտ չէ:

Չարաժմի մի անունը՝ գաւթի աղի մէջ:

—Նա՛ ամենեւին: Այսինքն՝ նա ունի հպարտութիւն, բայց ոչ այն տեսակից, ինչ որ դուք էք հասկանում: Օրե-նակ՝ նա ոչ ոքից պարտքով փող չի վերցնի:

—Բայց նա աղքատ է:

—Այո, հարուստ չէ: Բուլղարիա զնացած ժամանակ այնտեղ ժողովել է հօրեց մնացած աշին-օշին բաներ, հօ-րաքայրն էլ օգնում է: Սակայն բոլորն ոչինչ բան է:

—Նրա նա գորեղ բնաւորութիւն ունի,—նկատեց Նշենան:

—Այո: Նա մի երկաթի մարդ է: Եւ, միևնոյն ժա-մանակ դուք կը նկատէք, որ նրանում, այդ ծածկամը-տութեան, լրջութեան հետ միասին կայ մի տեսակ երե-խայական անկեղծութիւն: Բայց նրա անկեղծութիւնը բոլորովին նման չէ այն մարդոց չնչին անկեղծութեանը որոնք իսկապէս ծածկելու ոչինչ չունեն: Այ, սպասեցէք, ես նրան ձեզ մօտ կը բերեմ:

—Եւ նա ամաշկուտ չէ, կրկին հարցրեց Նշենան:

—Ո՛չ, ամաշկուտ չէ: Միայն հասկան մարդկին են լինում ամաշկուտ:

—Բայց միթէ դուք հասկան էք:

Բերսէնիւր շիտխեց:

—Դուք շարժում էք իմ հետաքրքրութիւնը,—շա-րունակեց Նշենան:—Ասացէք, վրէժ առնւո՞ւ նա այն թուրք աղայից:

Բերսէնիւր ժպտաց:

—Միայն վէպերի մէջ մարդիկ վրէժ են տունում, Նշենա՛ Նիկոլայեւիչնա, և բացի դրանից՝ տոմսերիւ տար-ւայ ընթացքում այն աղան կարող էր մեռնել:

—Սակայն պարոն Ինտարովը ձեզ ոչինչ չէ՛ ասել այդ մասին:

—Ոչինչ:

—Ինչո՞ւ էք նա գնացել Սօֆիա:

—Այնտեղ ապրել էր նրա հայրը:

Նշենան մտածութեան մէջ ընկաւ:

—Ազատել իր հայրենիքը,—խօսեց նա,—այս խօս-քերն արտասանել անգամ տարափելի է, այնքան մեծ են նրանք: Նոյն վայրկեանն ներս մտաւ Աննա Վասիլեւի-չան և խօսակցութիւնը ընդհատեց:

Երեկոյեան տուն վերադառնալով՝ Բերսէնիւր ընկի-մած էր տարօրինակ, աշխուժող մտածմունքների մէջ: Նա չէր գիշում, որ խոստացաւ Նշենային ծանօթացնել Ինտարովի հետ, նա շատ բնական էր գտնում այն խոր տալաւորութիւնը, որ երկատարդ բուլղարի պատմութիւնն արեց Նշենայի վրայ: և միթէ ինքը, Բերսէնիւր չէր, որ աշխատում էր տեսնել տատակացնել այդ տալաւորու-թիւնը: Սակայն մի գաղտնի և մութ զգացմունք ծա-ծուի բուն զրեց նրա մէջ: Նա ական էր՝ և դառն էր նրա տիրութիւնը: Բայց տիրութիւնը չբնականացրեց նրան վեր առնել Հօգէնշտաֆէնների պատմութիւնը և կար-բալ նոյն խի այն տեղից, որտեղ նա մնացել էր նախըն-թաց օրը:

XI.

Երկու օրեց յետոյ՝ Ինտարովը, իր խոստման համա-ձայն, տեղափոխեց Բերսէնիւրի մօտ: Նա սպասուող չու-նէր, սակայն, առանց ուրիշ օգնութեան, սենեակը կար-գի բերեց, կարասիքը տեղաւորեց, փողին սրբեց և յատա-կը ըաց: Նա շատ չարչարեց մանաւանդ իր գրասեղա-նի համար, որ չէր տեղաւորում նշանակած անկիւնում,

բայց Ինսարովը, իրան յատուկ՝ լուռ կամակորուժեամբ իր ուզածն արեց: Տեղադրելուց յետոյ նա խնդրեց Բերսէնիւնին կանխիկ ստանալ տասն ռուբլի և մի հաստ մահախով զինւած՝ դուրս եկաւ տնից, իր նոր բնակարանը շրջակայքը տեսնելու: Նրեք ժամից յետոյ՝ երբ նա վերադարձաւ, Բերսէնիւնը խնդրեց՝ միասին ճաշել և նա չըմբոժեց նրա խնդիրը, աւելացնելով, որ ինքն արդէն պտմանաւորել է տան սիրուհու հետ և այսուհետեւ նըրանից է ստանալու իր ճաշը:

—Ի՞նչ էք ասում, ընդգիմացաւ Բերսէնիւնը,— նրանք ձեզ շատ վատ կը կերակրեն. այդ կինն ամենևին չըգիտէ կերակուր պատրաստել: Ինչի՞ չէք ուզում ինձ հետ միասին ճաշել, մենք ծախսը երկուսի կը բաժանէինք:

—Նս միջոց չունիմ ձեզ նման ճաշելու,— հանգիստ ժպտալով պատասխանեց Ինսարովը:

Այդ ժպտը մի այնպիսի արտայայտութիւն ունէր, որ էլ թոյլ չէր տալիս մտադու պնդելու: Բերսէնիւնը մի բառ անգամ չաւելացրեց: Ճաշից յետոյ նա առաջարկեց Ինսարովին գնալ իր հետ Ստախովենց տուն, բայց սա պատասխանեց, որ մտադիր է ամբողջ երեկոյն նամակագրութիւնով զբաղուել, ուստի և խնդրում է՝ Ստախովենց այցելութիւնը թողնել միւս օրւան: Բերսէնիւնը առաջուց ծանօթ էր Ինսարովին անյողջողդ բնաւորութիւնը, բայց հիմա, ապրելով նրա հետ մի յարկի տակ, նա վերջնականապէս կարող էր համոզուել, որ Ինսարովին երբէք չէր փոխում իր ոչ մի վճիռը: Ճիշտ այնպէս, ինչպէս և երբէք չէր յետաձգում իր աւած խոստման կատարելը: Որպէս բուն ռուս մարդու՝ Բերսէնիւնին սկզբում շատ անսովոր ու դեռ ևս ծիծաղելի էր թւում այդ տեսակ, աւելի քան գերմանական ճշտասիրութիւնը, բայց շուտով նա համոզուեց, որ այդ ճշտասիրութիւնը՝ եթէ ոչ այնքան յարգելի, գոնէ շատ յարմար բան է կեանքի մէջ: Հետեւեալ առաւօտ, ժամը չորսին վեր կացաւ Ինսարովը, ման եկաւ ամբողջ Կունցովօն, լողացաւ գետի մէջ, մի բաժակ սառը կաթ խմեց և կրկին նստեց աշխատանքի: Նա քիչ աշխատանք չունէր. սովորում էր ռուսաց պատմութիւն, իրաւաբանութիւն, քաղաքաւնասութիւն: Բացի դրանից՝ նա թարգմանում էր բուլղարական երգերն ու տարեգրերը, նւեթեր էր ժողովում արևելեան հարցի մասին, կազմում էր բուլղարական քերականութիւն ռուսներին համար և ռուսերէն քերականութիւն բուլղարներին համար: Ներս մասու Բերսէնիւնը և խօսակցութիւն սկսեց Ֆէյերբախի մասին: Ինսարովն ուշադրութեամբ լսում էր նրան և երբեմն զգոյշ, բայց խելացի, նկատողութիւններ էր անում: Նրա արած նկատողութիւններն իրարեւել էր եզրակացնել, որ նա ուզում է իմանալ թէ՛ արդեօք հարկաւոր է իրան ծանօթանալ Ֆէյերբախի հետ, թէ՛ ոչ: Յետոյ Բերսէնիւնը խօսք բաց արեց նրա զբաղմունքի մասին և խնդրեց, որ իր աշխատութիւններն մի բան ցոյց տայ: Ինսարովը կարգաց նրա մօտ երկու, երեք բուլղարական երգերի թարգմանութիւն և հարցրեց նրա կարծիքը: Բերսէնիւնը կարծիքով՝ նրա թարգմանութիւնն ուղիղ էր, բայց ոչ այնքան կենդանի: Ինսարովն աչքի առաջ ունեցաւ այդ նկատողութիւնը: Նրգերի մասին խօսելուց Բերսէնիւնը անցաւ Բուլղարիայի ներկայ վիճակին, և այստեղ առաջին անգամ նկատեց թէ՛ ինչ փոփոխութիւն էր կատարւում Ինսարովի մէջ, երբ նրան լիեցնում էին իր հայրենիքը: Ոչ թէ նրա ձայնը բարձրանում և ղէմքը բոցավառւում էր՝—մէջ:

Նրա ամբողջ էութիւնը կարծես ամբողջում և առաջ էր սլանում, շրթունքների գծագրութիւնն ունէր խիստ և աւելի անողորմ էր դառնում, խի աչքերի խորքում վառւում էր մի խուլ և անշիջանելի կրակ: Ինսարովը շատ չէր սիրում խօսել իր հայրենիք գնալու մասին, խի Բուլղարիայի վերաբերութեամբ՝ նա մեծ հաճութեամբ խօսում էր ամենքի հետ: Հանդարտ և առանց շտապելու նա խօսում էր թուրքերի, նրանց հարստահարութիւնների մասին, իր հայրենակիցների քաջած նեղութիւնների, թշաւութիւնների և յոյսերի մասին: Նրա իւրաքանչիւր խօսքն արտայայտում էր երկարամտայ միակ ցանկութեան փափագ, խորը և հասուն խելքի վճռականութիւն: «Ո՛վ գիտէ,—մտածեց արտեղ Բերսէնիւնը,—շատ կարելի է, որ այն թուրք պղան չի ազատուել սրա ձեռքից՝ հօր և մօր սպանութեան համար»: Ինսարովը դեռ չարունակում էր խօսել, երբ յանկարծ դուռը բացեց և ներս մտաւ Շուբինը: Նա մի տեսակ չափազանց համարձակ և բարեսիրտ էր երևում: Բերսէնիւնը, որ շատ լաւ ճանաչում էր նրան, իսկոյն գուշակեց, որ էլի մի բան անհամարձակ է անում նրան:

—Ներկայանում եմ, առանց աւելորդ քաղաքավարութեան,—խօսեց նա համարձակ և պարզ երեսի արտայայտութեամբ:—Իմ ազգանունն է Շուբին: Նս այս երկաստարղի բարեկամն եմ: (Նա ցոյց տուեց Բերսէնիւնին): Դուք պարոն Ինսարովն էք, այնպէս չէ՞:

—Նս Ինսարովն եմ:

—Ուրեմն աւելք ձեր ձեռք՝ ծանօթանանք: Չըգիտեմ, Բերսէնիւն իմ մասին ձեզ բան տեսէ է, թէ ոչ. բայց ինձ հետ՝ նա շատ է խօսել ձեր մասին: Դուք այստեղ էք ապրելու, շատ հիանալի: Խնդրեմ չընդամաք, որ ես այսքան ուշադրութեամբ ձեզ եմ նայում: Նս քանդակագործ մարդ եմ և այժմ իսկ նախատեսում եմ, որ շուտով խնդրելու եմ ձեզանից թոյլաւորութիւն՝ ձեր գլխի արձանը շինելու:

—Իմ գլուխը պատրաստ է ձեզ համար,—խօսեց Ինսարովը:

—Ի՛, այսօր ի՞նչ էնք անելու,—ասաց Շուբինը, երկու թւերի վրայ յենելով միմեանցից հեռացրած ծնկներին:—Անդրէյ Պետրովիչ, ձերդ ազնւութիւնն ունի՞ որ և է նախազեմ այս օրւայ համար, թէ ոչ: Նշանակը՝ հրաշալի է: Խոսեց և չորտոյժ ելակից այնպիսի հոտ է բուրում, որ շնորդ կարծես կրծքի թէյ է խմում: Հարկաւոր է մի ֆօկուս հնարել: Յոյց տանք Կունցովօի նոր բնակչին՝ այստեղի բոլոր անթիւ գեղեցկութիւնները: («Նրանում անարտաձառ մի բան կայ»)—չարունակում էր մտածել Բերսէնիւնը: Հէր, ի՞նչ ես լուել, ո՞վ իմ բարեկամ Հօրացիօ: Բաց արն քո իմաստուն բերանը: Հնարում եմք մի ֆօկուս, թէ չէ:

—Չըգիտեմ ճշմարիտ,—նկատեց Բերսէնիւնը,—ի՞նչ կասէ արդեօք Ինսարովը: Նա կարծես աշխատել է ուղում:

Շուբինը աթոռի վրայ շուռ եկաւ:

—Դուք ուզում էք աշխատել,—խօսեց նա քթի մէջ:

—Ոչ,—պատասխանեց Ինսարովը, այսօր ես կարող եմ զբօսնել:

—Ա՛, խօսեց Շուբինը:—Շատ լաւ: Դէ, վէր կացէք, իմ բարեկամ, Անդրէյ Պետրովիչ, ծածկեցէք շէտապալով ձեր իմաստուն գլուխը և գնանք, ուր որ պատահի: Մեր աչքերն առոյգ են,—հեռու են տեսնում: Նս գիտեմ, ան-

Պոստի խոստովանություններ

[Խ. Ս. ՏՈՒՐԳԵՆԵՆԻՅ]

VIII.

Ա Ղ Ա Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն Ն

պիտանազոյն արանդոկատէրը զգեւազոյն ճաշ կըտայ մեզ աչօր, բայց ոչինչ. մենք ուրախ կըլինինք: Գնանք:

Կէս ժամից յետոյ նրանք հասան Մօսկայ գետի ափերին: Խնարովը գլխին ունէր մի տեսակ արջաւոր— տիւնաւոր կարտուզ, որ Շուբինին ոչ բնական զմայլութիւն արտաճառեց: Խնարովը բոլորովին հանդարտ էր. նրա թէ քայլածքը, թէ այս ու այն կողմ նայելը և թէ շնչառութիւնն արտայայտում էին հանգաւորութիւն, բաւականութիւն: Նա խոսում և ժպտում էր նոյնպէս հանդարտ: Նա այդ օրը նշխար էր հանգաւորութեան և կատարելապէս զարաւանդում էր: «Խելացի երեխաները կիրակի օրերին այսպէս են պօսնում», փախաց Շուբինը Բերսէնեվի տիւնաւորին: Իսկ ինքը՝ Շուբինը սաստիկ յիմարութիւններ էր անում. առաջ էր վազում, տեսակ տեսակ գերքերով արձանանում էր, թաւալում էր խոտերի մէջ... Խնարովը հանգաւորութիւնը ոչ թէ վայրացնում, այլ ստիպում էր նրան այդպիսի ծաղրածութիւններ անել: «Ինչ աղայութիւններ ես անում, փրանցուզ», երկու անգամ նկատեց Բերսէնեվը: «Այո, ես փրանցուզ եմ, կիսափրանցուզ», պատասխանում էր Շուբինը, իսկ դու բռնիր լըջութեան և հանաքի մէջ տեղը, ինչպէս մի անգամ ինձ ասաց մի ծառայ:

Ներսիսաւորները հեռացան գետից և մասն չորացած հեղեղափն խոր փոսը: Ներսիս կողմից տարածւում էին հաճարի բարձրահասակ, ոսկեգոյն արտերը: Բարձր հասկերից սաւերը ընկնում էր նրանց վրայ: «Արեգակի ճառագայթները կարծես թէ սահում էին արտերի երեսով: Արտաւանները երգում էին, լորերը ճըթճըթում: Խոտն ամեն տեղ կանաչ էր: Տաք քամին շարժում էր խոտերի տերեւները, ծաղիկները գլուխները: Ներսիս թափառելուց, տեղտեղ հանգստանալուց և զարաւանդութիւններ անելուց յետոյ՝ (Շուբինը մինչև անգամ փորձեց «չեխարդա» խաղալ անցաւոր մի ատամնազուրկ գիւղացու հետ, որն երկատարաբար պարոնի բոլոր արածներին, ծիծաղով էր միայն պատասխանում): Ներսիսաւորները վերջապէս մօտեցան մի ագեղ պանդոկին: Մառան, որ մի շատ կոպիտ և յաղթանդամ մարդ էր, բերեց նրանց համար բաւական վատ կերակուր և մի տեսակ անդր-բալկանեան գինի: Սակայն այդ բոլորը չընտանգաւեց երկատարաւորներին սքրտանց ուրախանալ՝ ինչպէս արդէն գուշակի էր Շուբինը: Նա ինքն ամենից շատ աղմուկ էր բարձրացնում, բայց ամենից քիչ ուրախութիւն զգում: Խմում էր մի ինչ որ անհասկանալի մեծն Վենեթիկայի կենացը, խմում էր բուլղարացոց թագաւոր՝ Արում, Խրում թէ Խրոմի կենացը, որ ապրել էր համարեա Ալեքսի ժամանակ...

— Ինչներովդ դարձում,— ուղղեց Խնարովը:

— Ինչներովդ դարձում,— կոչեց Շուբինը, — ախ, որքան երջանիկ եմ:

Բերսէնեվը նշմարում էր, որ այդ բոլոր խոսքերով ու կատակներով՝ Շուբինն անդադար աշխատում էր քննել, փորձել Խնարովին, կարծես շօշափում էր նրան, և ինքը ներքուստ յուզուում,— բայց Խնարովը դարձեալ մնում էր առաջնան պէս հանդարտ և պաղը:

Վերջապէս նրանք վերադարձան տուն, զգեստները փոխեցին և օրակցել էլ չըլլելին այդ օրուայ առաւօտեան ընտրած ճանապարհից, լճագին գնալ Ստախովինց այցելութեան: Շուբինն առաջ վազեց՝ նրանց գալստեան մասին հաղորդելու:

ՆՐ. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

[Կըլարովնալի]

Նա կանգնած էի սեպացած ժայռի գագաթի վրայ, իսկ իմ առաջի սփռւած էր երբեմն ոսկեայ, երբեմն արծաթեայ գոյնով ծածանւող հասունացած հաճարի արտը:

Բայց չէին վազում ալիքները այդ ծովի վրայով, չէր շարժում և խեղդող օդը. դուշակում էր մի մեծ փոթորիկ:

Իմ չուրջը արեգակը դեռ լուսաւորում էր տօք և աղօտ լոյսով, բայց այնտեղ՝ հաճարի արտի ետև՝ ոչ այնքան հեռու, մոյգ կապտագոյն ամպը իր ահաղին կուտակութեամբ բռնել էր՝ երկնակամարի ամբողջ կէտը:

Շուրջն տիրում էր լուսթիւն... Ամեն ինչ վհատում էր արեգակի վերջին բօթաբեր ճառագայթների փայլման ներքոյ: Չէր լուսում, չէր տեսնում ոչ մի թռչուն, թաղնուկ էին մինչև անգամ և ճնճղուկները, միայն մերձակայքում՝ մի ինչ որ տեղ՝ յամառ կերպով շնջում և թափահարում էր ջրածաղկի խոշոր տերեւներից մէկը:

Ինչպէս սաստիկ բուրբում են ափսինդները... Նա նայում էի այդ ահուկի կապտագոյն ամպակոյտի վրայ... և պատում էր մտայլը և իմ հոգին: Դէ չուտով, չուտով, մտածում էի ես, փայլի ոսկեղէն օձ, դլրդա, որոտա, շարժիր, ցած գլորւիր, հեղեղւիր, շար մառախուղ, վերջ տուր այս անտանելի ջնջող հեծութեան...

Բայց ամպը չէր շարժում... Նա առաջւայ պէս անխօս ճնջում էր երկիրը, և ասես թէ աւելի մթնում և աւելի ուռչում էր:

Բայց ահա նրա միագոյն կապուտակութեան վրայ նըշմարեցաւ մի ինչ-որ հարթ և հաւասար պանաղ բան, կարծես թէ ստիտակ թաշկինակ լինի համ ձիւնի գունդ:

Դա գիւղի կողմից թռչում է մի սպիտակ աղաւնի: Նա թռչում էր, թռչում միշտ մի ուղիղ գծով... ահա նա խորտակեց անտառի ետև:

Անցան մի քանի րոպէներ,— դեռ կանգնած է նոյն ահուկի լուսթիւնը... բայց նայիր... Արդէն «երկու» թաշկինակներ են նշմարում այնտեղ, «երկու» ձիւնի պատուներ յետ ես գտնում. այն «երկու» աղաւնիներն են, որ այնպէս հաւասար թռիչքով դառնում են տուն:

Վերջապէս ահա պայթեց փոթորիկը և սկսեց բնութեան կատակը...

Նա հաղիւ կարողացայ տուն հասնել: «Քամին մըռնչում էր, կաղկանձում, խելագարի նման պտոյտներ գործում: Պատառ-պատառ դառած չիկագոյն ամպերը ցրւում էին դէս ու դէն: Ամեն ինչ տակ ու վրայ եղաւ, խառնեցաւ, և անձրեւ սկսեց թափել ահուկի սիւններով: Կայծակն իր ոսկեգոյն կանաչով կուրացնում էր մարդու: Թնդանքի բոմբիւնների պէս որոտում էին ամպերը: Օդումը զգալի էր լինում ծծումբի հոտը...

Բայց յարկեայ կտուրի ներքոյ՝ երգելի մօտ՝ նստած էին միմեանց կողքին երկու աղաւնիները,— և նա, որ թռել էր իր ընկերի ետևից, և նա, որին նա բերել էր, որին գուցէ և ազատել էր:

Գլուխ էին երկուսն էլ— և ամեն մէկը շօշափում էր իր թևով իր դրացու թևը...

Բախտաւոր են նրանք... Նւ եւ նայելով նրանց վերայ՝ զգում էի և ինձ բախտաւոր... Թէեւ ես մենակ էի... մենակ, ինչպէս միշտ...

IX.

Ժ Ն Ր

Վրայ հասան մրուայլ, ծանր օրերը... Սեփական ցաւերը, սիրելի անձանց տկարութիւնները, ծերութեան սառնութիւնն ու խաւարը: Այն բոլորը, ինչ որ դու սիրում էիր, որոնց դու նւիրում էիր—խորտակւում և փչւում էին:

Ի՞նչ անել: Վշտանալ: Յանել: Այգալիսով դու ոչ քեզ կօգնես, ոչ ուրիշին:

Չորանոց, թառամով ծառի վրայ տերեւներն աւելի սակաւանում և փոքրանում են,—բայց նրա կանաչը մընում է նոյնը: Մզկը և դու, խորատուգիւր քո մէջ, քո յիշողութիւնները մէջ, և այնտեղ՝ քո սրտի խորքերում՝ քո առաջնայ՝ միայն քեզ մատչելի կեանքը կը փայլէ քո առջև իր բուրոյ, դեռ եւ թարմ կանաչով ու զգւանքով և զարնան ոյժով...

Բայց զգո՛յ՜ եղիր... մի նայիր առաջ, խեղճ ծերուկ...

X.

Ք Ա Ր

Տեսնէ էք դուք արդեօք այն հին, մոխրագոյն քարը, որ ընկած է ծովագիւղին, երբ նրա՝ վրայ՝ ծովի մակընթացութեան ժամին՝ գարնան արեւազարդ օրը՝ ամեն կողմից վազում են կենդանի ալիքները... վազում ու խլփում են նրան, խաղում ու զգւում են նրա հետ, և պատում են նրա գլուխը ցրտոյ մարգարիտների փայլուն փրփրով:

Քարը մնում է նոյն քարը... միայն նրա մօայլ մակերևոյթի վրայ յայտնւում են փայլուն գոյներ: Նրանք վկայում են այն վաղուց անցած ժամանակների մասին, երբ դեռ նոր էր սկսել ամբանալ հալւած դրութեան մէջ գտնուող հատաքարը, երբ նա դեռ եւ այրւում էր բոցափառ գոյներով:

Այգալէս և իմ ծեր սրտի վրայ մօտիկ անցելւում վրայ թափւեցան ամեն կողմից երիտասարդ կնոջ ոգիներ,—և նրանց փաղաքշող մերձման տակ կրկին փայլեց նա վաղուց գունաթափւած գոյներով:

Ալիքները յետ քաշւեցին... բայց գոյները դեռ չեն նսեմացել, թէեւ նրանց չորացնում է ուժգին քամին...

XI.

Մ Ո Ր Ա Յ Կ Ա Ն

Նա անցնում էի փողոցով... ինձ կանգնացրեց մի ուժատալ, քայքայւած ծերուկ մուրացկան:

Բոբբոբւած, արտառաւթոր աչերը, կապտած շուրթերը, գգգւած ցնցոտիները, քնմաքուր վերքերը... Օ, ինչպէս անխիղճ կերպով է կրծսակ աղքատութիւնն այդ անբախտ արարածին...

Նա մեկնեց դէպի ինձ իր կարմրած, ուռած, կեղտով ծածկւած ձեռքը... Նա հեկեկում էր, նա աղերսում էր օգնութիւն...

Նա սկսեցի որոնել իմ բոլոր զբաւաններս. ոչինչ չը կար մօտս՝ ոչ քաակս, ոչ ժամացոյցս, մինչև անգամ չը կար և թաշկինակս... Նա ոչինչ չէի վերցրել ինձ հետ:

Իսկ մուրացկանը սպասում էր ու սպասում... և նրա դէպի ինձ կարկառած ձեռքը թոյլ կերպով շարժւում և դողում էր:

Շփոթւած, ինձ կորցրած, ես պինդ սեղմեցի ալիք կեղտոտ, դողողուն ձեռքը... «Մի պահանջիր, եղբայր, չըկայ ինձ մօտ ոչինչ, եղբայր»:

Մուրացկանը յառեց դէպի ինձ իր բոբբոբւած աչքերը, նրա կապտացած շրթունքները ծիծաղեցին... և նա փոխադարձաբար սեղմեց իմ սառած մատները:

—Ի՞նչ արած, եղբայր, մրմնջաց նա, չնորհակալ եմ եւ դրա համար:—Իսկ նոյնպէս ողորմութիւն է, եղբայր...

Նա հասկացայ, որ ինքս նոյնպէս սասացայ սղորմութիւն իմ եղբորից:

Ղ. ՄԵԼԻՔՅԱՆԻ ԱՅԵՆՆԵՅ

Ժ Ա Ղ Ի Կ

(Փոխադրութիւն)

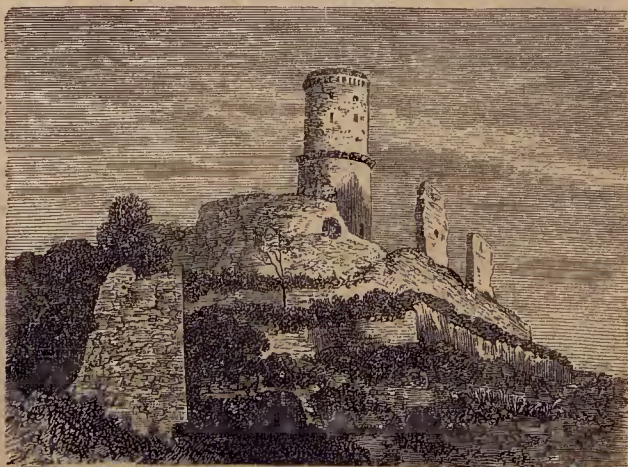
Թառամած ծաղիկն եւ անանիւս հոտի
Վաղուց մոռացւած զրքումս տնտնում եմ...
Եւ ահա ստնտիկ մտաւտանջութեամբ
Յուզում է հոգիս—եւ մոռածում եմ:—

Ո՛ր ես ծընէ, երբ կամ ո՞ր գարնանը,
Շմտ բողբոջ մնացել, ո՞վ է քաղել քեզ.
Օտար էր արդեօք, թէ ծանօթ այն ձեռքն
Եւ ինչ խորհրդով այստեղ դրւած ես:

Արդեօք յիշատակ քնքոյշ տեսութեան,
Թե՛ օրհասական տխուր հրաժեշտի.
Եւ կամ միայնակ զբօսանաց նշան
Հուռ դաշտերի մէջ զիշերւայ ստերում:

Եւ սպրնդ է նա, սպրնդ է եւ «նա»,
Կամ ո՞ր եւ նրանք այժմ տարազրած,
Թե՛ նրանց փռչին ամիւնացած է,
Ինչպէս անծանօթ ծաղիկն թառամում:

ՄԿ. Տ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՅ

ՆԱՄԱԿ ՅՈՒ ՊԱՀԱՆՔ

(Ֆրանսիականից)

1847 թվի ձմեռը շատ խիտ էր։ Գառնաշունչ հիւսիսային քամին փչում էր փողոցներում։ Տանիքներից ձիւներ անաղակաւ էր. նա նշոյներ չէր ցոյց տալիս հալելու, փողոցների երկու կողմի արեւորը կաշկանդւած էին սառույցի հասա չերառով։

Յունար ամիսն էր։ Ալեքսանդր ժամին մօտ փաստային հին ցրիչ Բօրերտօնը դեռ չէր նստել իր արկղիկի տուփ, որտեղ տարբերական կարգով չարած էին ցր պահանջ նամակները, երբ լսեց այցելուների հա-

մար նշանակած կօրքիդօրի կողմից մի թեթեւ թխկոց։

Արագ շարժումով Բօրերտօնը բացեց լուսամուտը և այդ բոլորին երևաց մի լղար սափակ զլուխ, երկու խոշոր կապոցա աչքերով և բաց-չէկ, կարծես դեղնադոյն մազերով։

Մինչդեռ Բօրերտօնը նայում էր այդ տարօրինակ գէմբին, նրա տէրը ձգւեց այնպէս՝ որ կարելի էր տեսնել նրա ցամաքած կապնաւորը։

Նա հազում ունէր լայն կուրակայ, որի ծայրերը միացնում էին մաշում չնուրնեւրը, բաց մօլորադոյն վարդիկը պինդ բրդնաւ էր նրա շորացած ոտերը։ Չախ կռան տակ հուզ տւած ունէր հին ու կուացած արամբօնը։

Նրա խղճալի գէմբի վրայ կարելի էր կարդալ մի ծանր, յուսահատ կախ, որ հասցրել է նրան դառն օղբաւորութեան։ Նրա երեսը ցալացնում էր այնպիսի հեղ կարովութիւն և սանջող արամբութիւն, որ նայն իսկ կողիտ, անաւարբեր Բօրերտօնը շարժեց նրա խղճալի գէմբին նայելուց։

— Դ՞նչ էր կամենար, հարցրեց նա կողիտ ձայնով։

— Ներեցէք, պարոն, պատասխանեց նա որոշ արգասական արատասնութիւնով, ևս Յիմմերմանն, ևս և կուզենայ իմանալ...

— Նամակի էք տպատում։

— Այո, պարոն։

— Ո՞րտեղից։

— Շվաբիայից։

Արագ պտրելով սուաջը դրած արկղը, Բօրերտօնը հանեց մի ահագին ծրար կաշիւ թղթից, որի վրայ գանազան ձեռքով գրած էր հետեւեալ հասցէն.

Յարգելի պարոն, երաժիշտ Յիմմերմանին, Շվաբիայի շրջանի Ալիշվիմարեան նահանգից, որը այժմ գտնւում է Պարիզում։

Յր պահանջ։

Հասցէն գրւած էր 7 սողով, սրանցից վերջին երկուսը գրւած էին անսովոր ձեռքով և զրոգը կարծես աշխատել էր նմանեցնել իր գրածը գեղարկան գրողի ձեռքին։ Հասցէի վրէժն գրած էր 42 թիւը, որը կը նշանակէր թէ նամակը ուղարկւած է սուանց մարկալի և ստացողից պիտի պահանջել 42 կողէկ։

Բօրերտօնը մեկնեց նամակը Յիմմերմանին, որ ու-

Ուր գէշն իցլ՝ անոր ժողովեցին արծուիք։

շաղթութեամբ և երկար կարգաւով հասցէն, վերադարձրաւ կրկին ցրիչին։

— Միթէ ձերը չէ, հարցրաւ վերջինս դարմայած։

— Իմն չէ, պարոն։

— Գէ՛հ ուրիշ նամակ չկայ ձեր անունով։

— Աս ուրիշ անգամ կը գամ, պատասխանեց թափառող երաժիշտը։

Բօրերտօնը գրեթէ մոռացել էր երաժշտին, երբ երկու շարաթիւց յետոյ կրկին տեսաւ նրան։ Այդ միջոցին ստացել էր երկրորդ նամակը։ Լսելով Յիմմերմանն արգանուան, Բօրերտօնը մեքենարօր վերցրաւ նամակը և տուաւ արամբօնը ձեռին մարդուն։ Մտաւրը նայն կողիտ թղթիցն էր, նայն հասցէով գրած գանազան ձեռքով, ինչպէս և սուաջին անգամ։ Յիմմերմանը ուսումնասիրեց

հասցէն, յետոյ տւաւ Բօրեւոսնին, յայտնելով, որ նա մակը իրը չէ: Յետոյ նոյն ախուր և հեղ երեսով գլուխ տւաւ և հեռացաւ:

Նա էլի եկաւ երկու շաբաթից յետոյ: Բօրեւոսնը այդ ժամանակամիջոցին մտածում էր նրա մասին և սկսել էր կասկածել: Նա չար մարդ չէր, բայց սիրում էլ չէր որ ուրիշները իրեն խաբեն: Նա զգում էր, որ այստեղ մի խարգախուծիւն կայ և վճռեց հէնց առաջին դէպքում ստուգել իր կասկածանքը...

Այդ դէպքը պատահեց կիւրակէ օրը: Յիմմերմանը եկաւ առաւօտեան ժամը 8-ին, երբ կօրրիդօրում ոչ ոք չըկար: Ինչպէս միշտ, նա թեթեւ թխկացրեց պատին և մի քանի րոպէ սպասելուց յետոյ գլուխը մեկնեց լուսամուտից: Բօրեւոսնը նրան սպասում էր:

—Այդ սլ է, հարցրեց նա սովորական կոպիտ ձայնով: Նրա ժշտի երեսը փայլեց վշտովից ժպիտով:

—Սա եմ: Դուք գիտէք, պարոնս, ես եկել եմ նամ...

—Ձեր հասցէով ոչինչ չկայ:

—Ոչինչ, ներեցէք, պարոն: Դուք գուցէ ազգանունս չէք յիշում: Սա Յիմմերմանն եմ...

—Ե՛հ... ես ձեզ շատ լաւ եմ ճանաչում:

—Բայց դա անկարելի բան է...

—Ճիշտ է, Շվաբիայից նամակ կայ, ընդհատեց նրան Բօրեւոսնը, բայց որովհետեւ դուք հրաժարւում էք ստանալու նոյն հասցէով առաջւայ նամակները, այդ պատճառով հարկ էլ չըկայ ցոյց տալու նոյնանման նորը: Այդ խօսքերից յետոյ ալիսեցին դռնատուեց, նրա չըթուներները դողացին, իսկ արցունքները լցրին բարի կապոյտ աչքերը: Բօրեւոսնը հաղիւ կարողացաւ յաղթել խղճի ձայնը և մնաց անյողդողդ իր վճռին:

—Ուրեմն դուք չէք ուզում ցոյց տալ ինձ նամակը, վճռողարար հարցրեց Յիմմերմանը տխուր ձայնով:

—Ինչո՞ւ պիտի ցոյց տամ:

—Սա կուզենայի տեսնել նրան:

—Ի դուր տեղը ես ժամանակ չունիմ կորցնելու: Սկէք մի ուրիշ անգամ:

Բօրեւոսնը ուզում էր փակել լուսամուտը, մէկ էլ կանգ առաւ զարմացած, քարացած: Կօրրիդօրի խորքից լսում էր սիրտ ճմող լացի հեկեկանք. խեղճ Յիմմերմանը կանգնած անկիւնում, գլուխը բռնած երկու ձեռքով դառն արցունք էր թափում:

—Ի՞նչ եղաւ, գուցէ Բօրեւոսնը վազելով դէպի նա, ինչ է ձեզ պատահել, ասացէք ինչ է պատճառը:

Չուժակահարը բարձրացրեց գլուխը և արտասուքի միջով, արտասուքի, որ թափում էր նիհար այտերի վրայ, աշխատեց ժպտալ:

—Ներեցէք, միթմրթաց նա, դա վեր է իմ ոյժից: Սա դիմանալ չեմ կարող: Լաւ կըլինի ես ձեզ բոլորը պատմում. գիտէք, պարոն, ես Շվաբիայիցն եմ. ես ստիպւած էի թողնել հայրենի գիւղս, հակառակ դէպքում իմ թանկագին փոքրիկ Դրիտխինս և ես սովից պիտի մեռնէինք: Դիտէք, Դրիտխինը շատ բարի և ազնիւ կին է: Նրբ մենք ամուսնացանք, նա 17 տարեկան էր, իսկ ես 23. այն օրից անցել է 9 տարի: Նրկար մենք բախտաւոր էինք ապրում. ասկէք հարուստ չէինք, բայց ես լաւ ջուլթակ եմ ածում և տօն օրերը այստեղից այնտեղից հրաւիրում էին ածելու: Սե այնքան աշխատում էի, որ ընտանիքս կուշտ ապրում էր: Բայց ընտանիքս տարէ ցտարի աւելանում էր: Ա՛խ եթէ դուք կարողանայիք տեսնել իմ փոքրիկ-

ներին, առաւել ողջիկներին. Դրիտխինս աւելի աղաներին է սիրում, իսկ ես... Աստուած իմ, ձեզ չեմ ձանձրացնում պատմելովս. եթէ ցանկանում էք, ես ոչինչ էլ չեմ ասի, բայց ես վերջացնում եմ: Վերջը ապրելը անկարելի էր. ես պիտի կերակրէի 9 բերան, իսկ աշխատածս հերթը չէր անում: Դրիտխինս ինձանից թագուն էլ չէր ճաշում, երբ ես այդ իմացայ՝ լաց եղայ ամբողջ գիշերը, իսկ միւս օրը անելիքս արդէն վճռել էի: Պարիզ գալն ինձ չէր վախեցնում, բայց անտանելի դժուար էր Շվաբիայից թողնելը... Միտքս հասկանում էր էլի, այնպէս չէ: Ախր ինչպէս թողնել Դրիտխինս, չըհամբուրել իմ սիրելի հրեշտակիկներս. ո՞ր տղամարդը սրան կը դիմանայ: Իսկ բաժանելուց յետոյ ընտանիքիցս ինչպէս լուրեր ստանամ: Սկզբները շատ սակաւ են, իսկ փոստով ուղարկելն այնքան թանկ է որ... Սե ահա մենք հարեցինք ինչ անել: Դուք երևի նկատել էք որ նամակներս հասցէն բաղկացած է 7 շաբթից ամէն մէկը գրած է ուրիշ ձեռքով: Հասցէն զրկում մասնակցում է բոլոր ընտանիքս, մեծից սկսած մինչև երկու փոքրիկները: Այնպէս որ բաւական է հասցէն կարգած որ հանգստանամ, թէ ամբողջ ընտանիքս ողջ-առողջ է և մտածում է իմ մասին: Ինչ վերաբերում է նամակին, միթէ հարկաւորութիւն կայ իմանալու նրա բովանդակութիւնը: Նրա մէջն է իմ Դրիտխինի սիրտը, իսկ այդ սիրտը միշտ ինձ սիրել է և հաւատարիմ կը մնայ միշտ: Ահա բոլորը: Սա այժմ հաւատացած եմ, որ չէք վշտացնի դժբախտ հօրը, որի միակ միսթարութիւնը Դրիտխինը և երեխաներն են...

Բօրեւոսնը լսելով այս տխուր պատմութիւնը, արաւ նա ինչ որ կանէր ամէն մէկը նրա տեղը. նա շտապեց տալ Յիմմերմանին նամակը, որի հասցէն նրա համար այնքան թանկ էր: 1847 թվի ձմեռն ժամանակամիջոցին խեղճ կարող էր առանց կոպէկ մտխիւլ տեղեկութիւն ստանալ իր բազմաթիւ ընտանիքից:

Սա խորը շարժւեցի Յիմմերմանի խոստովանքից, ասաց ինձ Բօրեւոսնը վերջացնելով իր պատմութիւնը, բայց ինձ շարժեց առաւել այն, ինչ որ պատահեց երկրորդ օրը:

—Ներկրորդ օրը:

Ներակայելն անգամ դժուար է:

—Ախր, ինչ պատահեց է...

—Սա նոր էի զարթել. կը լինէր մօտ ժամը 8-ը. և պատրաստում էի դնալ փոստատուներ, երբ յանկարծ լուսնից այն տանը բակում, սրտեղ ապրում էի...

—Ի՞նչ լսեցիք...

—Ա՛յ, թէ իմանաք... Սա լսեցի մի ժողովրդական երգ, ջուլթակի վրայ:

—Միթէ ածողն Յիմմերմանն էր:

—Դուք գուշակեցիք. խեղճ ուզում էր չնորհակալութիւն յայտնել ինձ և ուրիշ ինչ ունէր բացի ջուլթակից, և նա եկել էր նուագելու լուսամուտիս մօտ...

ՊԵՏ. ՋԱՐԱՌԵԱՆՑ

Ժամանակագրութիւն

«Տարազի» № 29-ի մէնք հաղորդել էինք, որ Ամեն. Տեղակալը Ներսիսեան Գաղափարի հոգաբարձութեան անօրինութեամբ արձակած երկու ուսուցիչներին թողել է իրանց պաշտօնի մէջ, իսկ հոգաբարձութեան կարգադրութիւնն առանց ուշադրութեան. իսկ այժմ տեղեկանում ենք, որ հոգաբարձութիւնն Ամեն. Տեղակալի այդ կարգադրութիւնը մերժել է և հրաւիրել է ուրիշ՝ իրանց ցանկացած ուսուցիչներին:

Լրագիրները հաղորդում են, որ երկաթուղիներին վերաբերեալ նոր կանոնադրութեան գործութեամբ իւրաքանչիւր երկաթուղու գնացքին ուղեկցելու է մի ֆելդշէր, յանկարծակի հիւանդացողներին օգնելու համար: Բացի դրանից իւրաքանչիւր մարդակիր գնացքում լինելու է մի առանձին կուպէ (բաժանմունք) հիւանդներին տեղաւորելու և սկզբնական բժշկական օգնութեան վերաբերեալ առարկաները պահելու համար:

Արդէն լոյս տեսաւ հանգուցեալ երգիծարան Յ. Պարոնեանի հեղ. «Մեծադատիւ մուրացիկանները» հայոց տպագր. ընկեր. հրատարակութեամբ: Այդ գրքից յետոյ, ընկերութիւնն որոշել է հրատարակել նաև նոյն հեղինակի «Ազգային Ձոջիւր» երեք հատորից բաղկացած աշխատութիւնը հեղինակի պատկերով: Գովելի է ընկերութեան այդ մտադրութիւնը, որովհետև այդպիսով ռուսահայերը առիթ կունենան ծանօթանալու Պարոնեանի նոր և կծու գրչի հետ, քանի որ ռուսահայերի մի շատ սահմանափակ թիւ է ծանօթ նրա երկերի հետ:

Չորեքշաբթի ամսոյս 14-ին թիֆլիսից դուրս գնաց երկաթուղով դէպի Բաթում մեր հուշակաւոր հիւր Պետերբուրգի կայսերական երաժշտական կոնսերվատօրիայի վերատեսուչ Ա. Գ. Բուբինշայնը: Ինչպէս լսում ենք Ա. Գ. անցկացնելու է բաւական երկար ժամանակ արտասահմանում:

«Тифл. Инстокъ»-ը հաղորդում է, որ Բորժոմում շուտով բացելու է հայոց ուսումնարան, որի համար արդէն միջոցներ են ձեռք առել:

Անցեալ յուլիսի 11-ին տեղի ունեցաւ Վ. Պօլուս Սահակ-Մեսրոբեան մրցանակարաշխութեան հանդէսը Ս. Խորէն պատրիարքի նախագահութեամբ: Մրցման ներկայացրած էին հետեւեալ աշխատութիւնները.

1) «Ազաթանդեզոս և իւր բազմադարեայ դադոնիքը», աշխատասիրութիւն Մխիթարեան միաբան Լ. Բարսեղ վ. Սարգիսեանի: Տպւած է Վ. Կ. Կոնստանտնուպոլիսում 1890 թւին:

2) «Հայաստանեայց եկեղեցի և Բիւզանդական ժողովոց պարագայը» աշխատասիրութիւն Արշակ Տէր-Միքէլեանի, ձեռագիր:

3) «Ջաւախք» տեղագրութիւն Երուսաղէմ Լալայեանի, ձեռագիր:

4) «Խորենացւոյ պատմութեան աշխարհարար թարգմանութիւնը և բոլոր նազրի ուսումնասիրութիւնը» քննադատութիւն Մկրտիչ Պալեանի, ձեռագիր:

5) «Ընտրուցութիւն Հայկաբանութեան» Խ. Վահուս, ձեռագիր: Վերջինս անցեալ տարւանից էր մնացած:

Սոցանից աւաջինն աւելի լուրջ քննութեան կարօտ լինելով, յետաձգեց եկող տարւան, 3, 4 և 5 իւրանց պատկասութիւնների պատճառով արժանի չը համարեցան մրցանակի, իսկ պ. Արշակ Տէր-Միքէլեանի աշխատութիւնը, թէև տեղ-տեղ թերի, բայց իբրև աւելի արժանաւոր և աւելի հետաքրքրական նիւթ պարունակող՝ արժանի համարեցաւ ժըրյանակի մի մասի, այսինքն 30 տպու:

Ի դէպ ենք համարում այստեղ անել մի նկատողութիւն այդ մրցանակարաշխութեան վերաբերեալ: Ոչ մի քաղաքակիրթ աշխարհում ընդունւած չէ մրցանակի չարժանացած աշխատութիւնների հեղինակների անունը յիշել: Մրցման ուղարկւած ամեն մի աշխատութիւն ստորագրւած պիտի լինի մի նշանաբանով, իսկ թէ այդ նշանաբանը ում է պատկանում, դա բացատրւած պիտի լինի մի ծրարում փակւած թերթի մէջ: Այսպիսով մրցման ուղարկւած աշխատութիւնների հեղինակների անունները յայտնի չեն նշանակւած քննադատներին անգամ, որ աւելի գին է տալիս նրանց տւած վճիռներին: Նրբ մի որ և է աշխատութեան արժանի համարեցաւ մրցանակին, այն ժամանակ այդ աշխատութեան հեղինակի անունը իմացւում է նրանով, որ բացւում է այն

նշանաբանով ծրարը, ինչ նշանաբանով ստորագրւած է յաղթութիւն տանող աշխատութիւնը: Յաղթող հեղինակների անունները ընդունւած չէ գիտենալ ոչ մի մարդու, բացի իրեն հեղինակից:

Հիւսիսային հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդում է մի տարօրինակ լուր «Ноб. Вр.» լրագրից առած.— «Ձեռնարկւած է լրտեսութեան վերաբերեալ օրէնքները վերաքննութիւն: Մտադիր են այդ ցանցանքին աւելի լայն զերք տալ»:

Կախէթի գանազան գեղերից տեղեկութիւններ են գալիս, որ այս տարւոյ խաղողի բերքը շատ չաճող է և այգեսէրերը վաղօրօք տեղ են պատրաստում առատ գինու համար:

Վաղարշապատից մեզ հաղորդում են, որ կաթողիկոսի թաղման ու ընտրութեան ձևերին վերաբերեալ թղթերի հաղորդած լուրերը իբր թէ Նահապետ արեղան վերցրել է (Տարազ № 25) ճիշտ, չեն:

Վերոյիշեալ թղթերը սող սարսամաթ գտնւում են Սինօղում և ոչ ոք էլ միւսք չէ ունեցել Սինօղից վերցնել ուսումնասիրութեան համար:

Մօսկուայից ստացանք ռուսերէն լեզուով «Լազարեան ձեռնարանի եօթանասունութինգ ամիսը 1815—1890 семидесятилетіе Лазаревскаго института» անունով գիրքը, որ պարունակում է Լ. ձեռնարանի բարերարների—Լազարեանի կենսագրութիւնները իրանց մաքուր պատկերներով: Գիրքը տպւած է մաքուր և թանկագին թղթի վրայ:

Գեղարուեստ

Թատրոն

Նրկուշաբթի ամսոյս 12-ին տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի քաղաքային թատրոնում հուշակաւոր կօմպօզիտօր—պիանիստ Ա. Գ. Բուբինշայնի կօնցերտը: Թատրոնը լի էր խուռն բաղմութեամբ, ինչպէս լսում ենք տեղ գցելու տեղ չկար: Քննադատել, թէ ինչպէս նա կատարեց պրօգրամն ու

յիշած բոլոր պիտաները, յանդգնութիւն կրկին մեր կողմից, ինչպէս և աւելորդ էր հանգիստականների կողմից նրան ծափահարութիւններով վրահաստելը և անհանգիստ անել ծերունուն՝ նրան դուրս կանչելով գրլուխ տալու համար, պէտք է տակ, որ Բեկկերի գաղափարը, որի վրայ հետագում էր պ. Բուրինշտեյնը արժանի չէր նրան, լայց ինչ արած, Թիֆլիսի ամենաբազմապատկան այն էր, նրա վրայ էր նստել և յայտնի Քէյ-զրնաուերը։ Մուտքը կոնցերտից մօտ 2000-ից անց էր, բոլորը նստած է տեղիս երաժշտական դահլիճին։

Նկարչութիւն

«Русское Общество» ամսագրի յսկիսի տետրակում տպւած է Սոլո-ւիւի յօդաւորը «Русское Искусство» 1890—91 году» (Ռուսաց գեղար-ւեստը 1890—91 թւերին) վերնա-դրով։ Ռուս նկարիչների մասին խօսե-լով, յօդաւորագիրը յիշում է նմանա-պէս և Գ. Բաշինջաղեանի նկարները։ Նա տաւ է, որ երկրորդական նկար-չի մի քանի արդիւնաբերութիւնները, որոնք նկարիչը ներկայացրել է լուս-նի չափերի ջրի մէջ արտափայլումը, գերազանցում են Լադօրիօյի և Այ-վազովսկու այդ ձևի նկարչութիւննե-րից։ Բայց յօդաւորագիրը զուշա-ցում է Բաշինջաղեանին, որ այդ նը-կարչութիւնների ձևը փառնաւոր է, մարդ կարող է գրաւ վրայ իր տա-զանդը սպասել, ինչպէս սպասեց իր տաղանդը այդ տեսակէ Էֆէկաների ետեւից բնկնելով, յայտնի սուս նկա-րիչ Աուինջի։ Մենք կը համարձակե-ւնք նկատել պ. Սոլուիւիին, արդա-րացի նկատում է «Մշակը», որ Բա-շինջաղեանի նկարչութիւնը ձևը Աուին-ջիի նկարչութիւնների պէս միակող-մանի չէ։

մամուլի տեսութիւն

Գ. Պոլսի «Արեւիք» լրագիրը գրգար-տալիսնների մի ազատարան է գար-ձել, որ Լեւոնիստի և Թիֆլիզի աշու-նի գիտում են իրանց գրգարտու-թիւնները և գիտեցնում են ամեն մի անհետաքրքիր մարդու։

Դեռ շատ ժամանակ չէ անցել ևս, յիշում ենք այն յօդաւորները, որոնք տեղ էին գրա-նում «Արեւիքում» «Ըզդատը Գեղար-կար կաթողիկոսի մահանից յետոյ, և մրտաւ իճէր հանգեալ Մակար կաթողիկոսին դեռ իր տեղակալութեան ժամանակ, նմանա-պէս շատ լաւ ենք յիշում ևս այն յօդ-

աւորները, որոնք լոյս էին տեսնում Մա-կար կաթողիկոսի վերաբերմամբ նրա կաթողիկոս հաստատելուց յետոյ, որ քան տեղակալ Մակար սրբազանը մրտ-աւում էր «Արեւիքի» թերթերում։ Հազա-րապատիկ տեղ երկինք էր բարձրա-ցնում Մակար կաթողիկոսին։ Այժմ ևս ինչպէս տեսնում ենք, «Արեւիք» իր գե-րը կամենում է կատարել միեւնոյն ուղ-ղութեամբ հարստելով մեզանից յարգ-ւած հայրերին, երեւի նրանցից սպասե-լով մի այնպիսի քաջաշնորհ, որից յետոյ իր թուքը կրիգի։ Անցնէր րե-րում ամբողջապէս Մշակ լրագրի 89 հա-մարի տառնորդողը իրեն նմուշ «Ա-րեւիքի» կեղտաւորութիւնների։

Կ. Պոլսի «Արեւիք» լրագիրը, որը մի ժամանակ բաւական յարգւած թերթ էր, այժմ բնկնելով այնպիսի մարդկանց ձեռքը, որոնք արհամար-հած են թէ Թիֆլիսում, և թէ Կ. Պոլսում, կատարեալ լրութեան է հասել, բարդելով շատերի վրա անա-սկի գրգարտութիւններ։ Եւ այդ բո-լորը դրա համար, որ տաւջ տանին իրանց կաթողիկոսական թեկնածու-ները ու մի և նոյն ժամանակ ցեխ-զցեն Նրեմիս և Արիտասկէս սրբա-զանների երկուն։ Հասկանալի է թէ սկզբն են Նրեմիսի և Արիտասկէսի, որպէս երկու աղետ անձանց թշնա-միները՝ թէ Թիֆլիսում, թէ Կ. Պոլ-սում և թէ Լեւոնիստում։

«Արեւիքում» տպւած յօդաւորները, ինչպէս լրագիրն ինքն տաւ է, գրե-լւած են Ռուսաստանում, կամ աւելի-լաւ է տակ՝ Անդրկովկասում, — Թիֆ-լիսում և Լեւոնիստում... Ռեմիս հա-կանալի է թէ սկզբն են այդ լրագ-րողները և ինչ քանին են ձգտում։

Լսեցեք. «Հէնց առաջին օրվանից տեղակալ սրբազանն իր գոյնը ցոյց տուեց, նա հակառակ օրինաց թոյլ տուեց որ սրբաւորօր իր կնիքն էլ գնէ փհարանի գանձերին, քանի որ օրէնքով միայն սինօդի կնքով է կնք-վում փհարանը»։

Սուս է, բոլոր կաթողիկոսների մա-հից յետոյ փհարանը կնքվում էր թէ սինօդի և թէ սրբաւորօրի կնքով։ Ի՞նչի տաւջ չէին բողոքում սինօդա-կանները...

Այնուհետեւ կարգւում ենք. «Նրբոր Սուրբաւոր սրբազանը յայտնեց՝ սինօ-դին փհարանի գոյքի գոյանալու մասին և մասնանի յարեց Հաջի-Յա-կարի վրա, տեղակալ սրբազանն իր տաղանդութեամբ գաղանի թղթեր գրեց քննիչին և մեղադրանքներ ջա-նաց հաստատել Սուրբաւոր և Ներսէս սրբազանների վրա, թէ դոքա գոյա-կից են Յակարին, որ ոչնչով չը կա-րողացաւ հաստատել, և միայն հե-ռադրեց իրանից իր անգամակիցնե-րին»։

Կատարեալ գրգարտութիւն, ի հարկ է, երբ բացվեց Յակարի գոյութիւնը և Սուրբաւոր սովակից այդ մասին գր-բաւոր յայտարարութիւն տալ, չը կա-րողանալով այդ բանում զիմադրել

տեղակալի հրամանին կամ խորհրդին, այն ժամանակ տեղակալը պարտա-ւոր էր գոյութեան մասին իմաց տալ քննիչին։ Բայց ամենագոյնի վրա պար-տութիւն է անում յօդաւորագիրը հաւատացնելով որ տեղակալը մատ-նել ուղեց Սուրբաւոր և Ներսէսին։ Ընդհակառակն, նրանց մատնեց քն-նիչին ձերբակալված Յակարը, որը մի քանի օր առաջ նոյն եպիսկոպոսների հետ մի և նոյն տեղանի մօտ ճաշի էր նստում։ Եւ երբ Նրեմիսի նահանգա-կան դատարանի սրբաւորօր պ. Ժու-կովսկի այդ ցուցմունքների մասին տեղեկանալով անձամբ ներկայացաւ Նրեմիս սրբազանին, թոյլաւութիւն խնդրելով խուզարկել Սուրբաւոր և Ներսէսի եպիսկոպոսների բնակարան-ները, — տեղակալը համաձայնութիւն չը տուեց պ. սրբաւորօրին։

Այս «Արեւիք» լրագիրը հաւա-տացնում է որ Լեւոնիստում հրատա-րակվող «Արարատ» լրագիրը, որը նախկին կաթողիկոսների ժամանակ առանց ցէնզուրա, իրան կաթողիկո-սի պատասխանատուութեամբ էր հրա-տարարվում, այժմ, չնորսով Նրեմիս սրբազանի արած քայլերի՝ ենթարկ-ված է կառավարչական ցէնզուրային։

Դա կրկին մի անամօթ սուս է։ Նրբոր կաթողիկոսի մահից յետոյ տալա-րանը կառավարող եպիսկոպոսը ու-ղեց իր անձնական պատասխանատու-ւթեամբ դուրս բերել «Արարատի» տետրակը, — տեղակալը չը թոյլ տուեց։ Իսկ երբ դուրս բերեցին տետրակը, լի սինօդի խարդախված օրագրու-թիւններով, — տեղակալը հրամայեց կարել տետրակից մի քանի երեսներ։ Իսկ կառավարութիւնը վերաբերվում է տեղակալին այնպէս, ինչպէս կա-թողիկոսի փոխանորդին, այդ է պատ-ճառը, որ կառավարչապետը մի պաշ-տօնական թղթով առաջարկեց տե-ղակալին որ ինքն յանձն առնէ «Ա-րարատի» գրաքննութիւնը, ինչպէս յանձն առած էին նոյն գրաքննու-թիւնը հանգուցեալ Գեղար և Մակար կաթողիկոսները։ Դա ամենալաւ ազա-ցոյց է որ կառավարութիւնը Նրեմիսի կաթողիկոսական տեղակալ է համա-րում որ խնայում է նրան ստանձնել այնպիսի ֆունկցիաներ, որ վարում էր միմիայն կաթողիկոսը։ Դա ամե-նալաւ ազայցոյց է որ կառավարու-թիւնն էլ բնագումար է որ տեղակա-լը ունի կաթողիկոսի բոլոր եկեղե-ցական-վարչական իրաւունքները, մի-այն չունի նրա զուտ կրօնական ի-րաւունքները։

Նոյն յօդաւորում կարգւում ենք որ Սեղրական Արիտասկէս եպիսկոպո-սը տեղակալի խորհրդատու լինելով, այդ երկու անձնաւորութիւնները վա-խեալով «այստեղի կեղտերը դուրս տանելուց» ամեն կից ուղիտանցան Պետրոս Միսիսեանցին աւանդ Լեւ-միստից գնալուն արդեւք լինել և երբ սինօդը նրան արձակուրդ տուեց, տեղակալը յայտնեց որ Միսիսեան-ցին այլ ևս պաշտօնեայ չէ ճանաչում

և զրկեց նրան տնտեսական ուժակից...

Գտնել այդ գրողները իրանք հասկանալին, թէ ինչ են գրում: Մինչև Մակարի մահը Լիմֆաժնի գործերը կառավարում էր այն կուսակցություններ, որին պատկանում էր և ինքն Միմֆաժնեանց. ուրեմն եթէ «պատեղ», այսինքն Լիմֆաժնում կան դիպված կեղտեր,—գրանք նախկին վարիչների կեղտերն են: Ուրեմն նրանք և Սեդրակեանը ոչինչ վախ չէին կարող ունենալ, եթէ այդ կեղտերը հրապարակ հանել: Պետրոս Միմֆաժնեանց: Բայց բանը գրանումն է, որ Միմֆաժնեանցի պէս մարդը իր և իր կուսակցների հրեշտուր կեղտերը հրապարակ չէր հանի, այլ կը սկսէր գրադարակ իր հակառակորդներին այնպէս, ինչպէս «Արեւելի» յօդուածն է գրադարում իր հակառակորդներին, կամ այն կուսակցութեան ներկայացուցիչներին, որոնցից յոյս չունի գր-

ւածական օժանդակութիւն ստանալու:

«Արեւելի» նոյն յօդուածի մնացած տուրն ու գրադարութիւններն այն աստիճան հրեշտուր, գլուխի և զայրոյթ պատճառով են,—որ մենք անյարմար ենք համարում յիշել մեր լրագրի մէջ:

Թղթակցութիւն

Խոյթա (Սեւ-ծովի ափին) 2-ին օգոս.

Յայտնի է, որ 1877 թ. ռուս-տառական պատերազմից յետոյ քաղաքի տնտեսային տնտեսիւններ Անտոնիայից և Թիւրքիայի միւս նահանգներից գաղթելով. ցրել են Սեւ-ծովի ափին և այստեղ հաստատել իրանց բնակութիւնը: Արմար գիւղատարածքում սկսեցին ապրել և կախարհացրենի մշակութեամբ:

Չմոռցած այնքա ինդրագրերն որ ներկայացրել են այս գաղթականները կառավարութեան, որ իրանց ընդունեն ռուսապատակ, բայց այդ ինդրագրերից ոչ մէկի պատասխանը չեն ստացել. որ եւ խնդր ժողովուրդը մնացել է տատանման մէջ, չըզիտելնքը հաստատապէս որքն է պատկանում. այս հանգամանքը առիթ է տւել մի քանի հարուստ հարստահարողների կեղեքել ժողովրդին: Խեղճ, տգէտ ժողովուրդը խաղալիկ է դարձել մի քանի աղանների ձեռքին, որոնք իրանց քմահաճ արարածներով ժողովրդի վերջին կտոր հացն էլ խլում են:

Հաստատապէս որոշւած շրջաններում որ կառավարութեան հպատակ լինելը, ներանք ոչ մի թեմի հոգևոր կառավարութեան չէին պատկանում, որ եւ ոչ եկեղեցիներ, ոչ կրթարաններ ունէին. կրօնական ծէսերը կատարում էին այն թափառաշրջիկ քահանաները, որոնք գալիս էին այդ կողմերը աղքատութիւն անելու:

1885 թ. Վրաստանի թեմի առաջնորդ սրբ. Արքիմանդիտ Կախիտապոս լսելով դրանց հոգևոր անմիջապէս գործիւնը, մի խնդրի եւ քաջ երիտասարդ, Աւետիք Տէր-Աւետիքեանցին ձեռնադրում է քահանայ և ուղարկում Սեւ-ծովի ափը հովելու այդ ցրւած հօտին (քաղի Խոյթա գիւղը): Երկար տարիներ այդ ժողովուրդն ստանց եկեղեցւոյ եւ ստանց քահանայի լինելով, ամեն տեսակ ապօրինի եւ հայտնաբերւած եկեղեցւոյն դէմ գեղծումներ էին անում վերոյիշեալ թափառաշրջիկ քահանաները:

Բնութեան տեսարան:

օրինակ՝ Հնաս պատկերներ անել տաւ, իրար ձեռքից կին խել, աղջիկ փախցնել ևւ դրանց պատճառով առաջացած խռովութիւնների ժամանակ մարդիկ սպանել ևւ այլն ևւ այլն արժան։ Գրիգոր քահանայն լուր Աւետիքը, շատ կարճ ժամանակամիջոցով, չնորհիւ իր անվերջութեան, տուրք աշխատասիրութեան ևւ անկեղծ գործունէութեան, կարողանում է այդ քոյր զեղծութենի առաջն առնել ևւ օրինաւոր կարգ ու կանոն հաստատել։ շնայած որ այդ իրան է ժամ չէ նստում... Նրա անխնայ ջանքով կառուցւած են երեք եկեղեցի զանազան գիւղերում, 2-ն ի Սոյթա, մէկն ի Պալիւիւնի ևւ չորս ուրիշ եկեղեցիների քոյր սպասները հաւաքել է Ռուսաստանի միւս թեմակալներին անձամբ դիմելով։ Նրա կառուցած, չիմած ուսումնարանները բացարձակ վկայում են, թէ արժանապատիւ հայրը որքան ջանք է ի գործ դրել այս կարճ ժամանակամիջոցով, ևւ մենք ժողովրդականացն մի քանի անգամ գոհունակութեան թուղթ ենք ուղարկել Թիֆլիզ առաջնորդին։

Վերջերքս արժ. հայրը զբաղւած էր մեր գիւղի եկեղեցու գործերով, մեր գիւղը, խոթա, ունի 200 ծուխ ևւ բնակիւններ եկեղեցական արդիւնք, մի քանի տարիներ է, որ գիւղիս իշխաններից մէկը Թորոս Բնաշարեան, եկեղեցին իրան է սկստակաւել ևւ եկեղեցականութեան մի գումար (800 ռ.) տալիս է արագին տոկոսով ժողովրդին ևւ իր գրպանը դնում։ եկեղեցու քանակը իր գրպանում ունենալով, դուրս օրէնք ևւ դաժ ժամանակ չի բանում մինչեւ իր պահանջած գումարը չի ստանում, երեսակայեցէք մի պատկին 100 րուբլի ևւ սա չափազանցութիւն չի։ Գիւղիս քահանայ Սարգիս Մուշկեանցին նա դարձրել է իբր իրան վարձակաւը, քահանային առանց իր իրաւունքի չի թողնում ոչ մի օրէնքի ծիսականութիւն անել, ևւ եթէ քահանայն համարձակի ընդդիմանալ, Թորոսը նրան կը պատժի... Ի դէպ է յիշել, որ այս ծերունի քահանայն վերջերքս ստանց Թորոսի հրամանի մի պատկ է անում. Թորոսը գիւղումը չէ լինում, երբ գալիս ևւ իմանում է, այս, միւս օրը պատարագի ժամանակ մանում է եկեղեցին ևւ քահանայի գլխաւոր հանելով, դուրս է վանում...

Գիւղիս ժողովրդականները քանիցս անգամ դիմել են արժանապատիւ Գրիգոր ք. Տէր-Աւետիքեանցին, որը երբեմն այցելում է ևւ մեր գիւղը, որը ևւ քարեկարգ չի պաշտօն ունի, բայց տէր-հայրը պաշտօնապէս ոչինչ չի կարողանում անել, որովհետեւ այդ մասին նա մի քանի անգամ յայտարարութիւն է տւել Թիֆլիզի կոնսիստորիին, ևւ կոնսիստորը պատասխանել է, թէ այդ գիւղը չաշտարիւնների թեմին է պատկանում, իսկ չաշտարիւնների թեմակաւը ձգում է այդ Թիֆլիզի թեմի վրայ... Նոյն իսկ այս մասին ժողովուրդը իր ներկայացուցիչն ուղարկել է Թիֆլիզ, բայց կոնսիստորիայի անդունդ հայր Ղևոնդ Խաւրազեանցի ստան պատասխանը դատարկաձեւն յետ է դարձրել նրան։ Մենք դիմում ենք հայր Ղևոնդ Խաւրազեանցին. — Տէր հայր, մի թէ մէկ հարստահարիչ պիտի պատճառ լինի 200 ծուխ ժողովրդի ձայնը խեղդելու, դուք, որ ծնր շահը չեղած ժա-

մանակ այդպէս թեթեւ-թեթեւ վճիռներ էք կայացնում, թէ, մինչ ինչ անենք, ինչ ուզում են լինեն, ինչ ուզում են անեն. Ինչ պիտի պատասխանէք, եթէ վաղը այդ 200 ծուխը մի այլ մեջոցի դիմի...

Արժ. Գր. ք. Տէր-Աւետիքեանը ի զուր աշխատում է յորդորել կոնսիստորիային, որ զոնէ առ ժամանակ հող տանի այդգիւղի վրայ, մինչեւ որդի թէ դա որ թեմին է պատկանում։ Մինչեւ այժմ, եթէ ոչ պաշտօնապէս, զոնէ այնպէս, արժ. Գրիգոր քահ. այցելում էր մեր գիւղը ևւ միւսիւրում խեղճ ծերունի Սարգիս քահանային ևւ ժողովրդին ու յորդորում Թորոս-աղա Բնաշարեանին, որ այդպէս չըվարի, բայց այժմ, ինչպէս տեղեկանում ենք, արժ. հայրը մտադիր է թողնել Սև-ծովի ափը ևւ վերջնականապէս գնալ իր հայրենիքը Խաչկապ (Գանձակի նահանգ) ևւ արդէն այդ մասին խնդր է տւել Թիֆլիզի կոնսիստորիային, բայց ցանկալի է, որ թեմական առաջնորդը ի նկատի առնելով ժողովրդի անհուն սէրը դէպի նա, չըզրկէր նրանց այդպիսի մի տոկուն ևւ աշխատասէր հովեց, զոնէ մինչեւ նրա այսպիսի անկեղծ մէկը քահանայական կնշման արժանանալը, որից յետոյ հաւատացած ենք, դժւար գտնել եկեղեցի մէկը, որ նրա տեղը բռնի... Հրաւիրում ենք ս. առաջնորդի ուղարկութիւնը։

Ֆիւսուն

Գոչ, 8 օգոստոսի։

Դիւլջանից դէպի հարաւ-արեւելք տասներեկու վերաւի վրայ է Գոչ գիւղը, ուր կարելի է գնալ միայն ձիով անտառների միջից անցնող նեղ խորէջ կամանով։ Փոքրիկ գիւղը կալած է Սևանի ծովը պարփակող լեռնաշղթայի թիվներին. նրա առաջ բացւում է ամենաբարձրակ հորիզոն—ծործորների, բլուրների, լեռների ամբողջը համատարած ծածկւած թանձրախիտ ծմակով։ Դիւլջից մի վերաւ բարձր անմիջապէս սիւսում են Գեղարքունիքի հանրահաշակ պարտարարօտ խոտալայրերը, որոնք լեռների կատարներով ևւ թիվներներով սփռւում են շատ հեռու՝ չուրջ մի քանի հարիւր վերաւ։ Դիւլջից ցած փոքրածաւալ արտօրայքն են։ Գոչ իսկապէս այստեղ ԺԻ գալում կառուցւած վանքի հիմնադրել՝ Միսիթար իրաւաբան վարդապետի մականունն է, որ կը նշանակէ մագը սակաւ (քիտա)։ Վանքի հիմնադրութեան պատմութիւնը խնդրում ենք ընթերցողներից կարգան Կիրակոս Գանձակեցիի պատմագրութեան մէջ, որ տպւած է Վենետիկ և Մոսկու։ Համանուն գիւղը այժմ բաղկացած է մօտ երեսուն տուն աղբաւ և խեղճ ժողովրդից, որ տպւում է գեամախալի, գեամափոր օրջերում։

Նայելով այստեղի բնութեան հարրա-

տութեան, բնակիչների չքաւորութիւնը չի ներդաշնակւում որա հեռ, բայց բանն այն է, որ տեղացիները թէպէտ բանական, բայց միաբնակ իսպառ անմշակ մնացած, թմրած, անբան անտաւարեակ արջերի պէս, չեն բանեցնում ևւ չահագործում բնութեան ոյժերը, այլ ինչ որ նա տալիս է, նրբանով են բաւականանում, ուստի զուր չէ, որ այս կողմերի հայերի մականունն է՝ դազախեցի արջեր։

Երեսուն տարուց ի վեր մի գերմանացի մրդեղէնի այդի է տնկել Դիւլջան, որի մէջ տնկւած են եւրոպական ախակի բնախի, դիմացկուն խնձորենիներ, տանձենիներ, և սև դամբուկենիներ, որոնց տւած առատ և հիանալի բերքը ամեն աշնան Թիֆլիս է ուղարկւում ևւ մեծ շահ է բերում տիրոջը ևւ կապալաւուն։ Դոյնալի մի այդի կայ և Ղարաբիլիւում մի ուս գեղապետի տնկած, որի տնկւած յայտնի մեծ օգուտը տեսնելով, հարտար դարաբիլիսեցիք արդէն օրինակ են առել, իրանք էլ սկսել են պարապել այդ հիւղով, իսկ դիւլջանցիք ևւ գոչիք այսքան տարի չըկարողացան ըմբռնել այդեղծութեան օգուտը, որ այնքան յարմար է իրանց տեղին յիշեալ մրդերի համար։ Գոչում առատ վարդ է լինում, որ Դիւլջան լաւ ծախւում է քաղցրաւէնիք չինելու համար։ Բայց եթէ գոչիք ծոյլ են բնութիւնը մշակելու, նրանց «քահանայ» Տէր-Աւետիքը խիստ սրամիտ է այնտեղի սրբութիւնները հարստահարելու։ Մի քանի տարի առաջ պատահմամբ մի վրւած գերեզմանից գտնելով մի քանի հին գրամներ ևւ թանկագին իրեղէններ, նա կանոնաւոր կերպով պարապում է Գոչի հին գերեզմանները փորելով, ևւ գտած գրամները, ապարանջանները, զարդերը ևւ այլ հազարաւոր հնութիւնները յոյների միջոցով վաճառւում է։ Դեռ որանից երեք տարի առաջ ինչքան տգաւչեցիներ այդ տէրտէրին գոնէ պղնձէ հնութիւնները դրկէ լքմիւծին, բայց նա մերժեց մինչև անգամ բոլոր իրերը մի գոյց տալու։ Նա պղծել է նոյն իսկ մեծ Միսիթարի շիրմը, որի հողը լցւած խուրջներ՝ ման է վալիս Լուսայ և Ղարաբիլի գիւղերը, հող է բաժանում աներում ևւ իւր, պանիր, ցորեն ևւ այլն ժողովում...

Գոչի երկու հոյակապ վանքերը քանդւում են. մէկը երկայարկանի է, ներքուստ հարաւոր փոքրագրած, վեհ և դիւթիչ, դարսը կան երկու գար-

մանահրաշ քանդակագործ մեծ վէմ խաչարձաններ, մէկն տրդէն ճեղք-
ւած: Գոչն առանձնացած գիւղ է,
հեռու միայն՝ կան Արցախի սահմա-
նի վրայ Վայրազ «այրում» թուրք
ցեղի գիւղեր: Ամառը սակայն սրտ
լեռները լիքն են վրանարեակ թուր-
քերով: Հարստար որսորդներ կան Գո-
չում, որի անտառները լի են էրէնի-
րով:

Դ.

խառն լուրեր

Երկնքի լուսանկարը. Ֆրանսիական ժո-
ղովրդական կրթութեան մինիստրը պա-
հանջել է հասարակականութիւնից 52,800
Ֆրանկ, որով պէտք է գործիքներ գնեն
երկնքի լուսանկարը հանելու համար: Եր-
կնքի կամարը պէտք է ձեւակերպւած լի-
նի լուսանկարով 12000 կտոր ապակիների
վրայ, որոնց վրայ պէտք է երևան 40—50
միլիոն աստղեր: Երկնքի լուսանկար պատ-
կերը, ինչպէս կարծում է Ֆրանսիական
մինիստրը, 19-րդ դարու ամենանշանաւոր
յիշատակը կըլինի քաղաքակրթութեան
պատմութեան մէջ եւ ապագայ սերունդի
համար հարուստ նիւթ կընեղակայացնի ու
կօցնէ նրանց ուսումնասիրելու թէ երկնքի
աստղերը եւ թէ նրանց շարժման օրէնք-
ները:

Հռչակաւոր երգչուհի Ադելինա Պատտին
մի հետաքրքիր միտք է յղացել իր անունը
յաւերժացնելու համար: Անա թէ ինչ
է ասում «Music World».—հռչակաւոր
երգչուհին վճռել է իր կարողութիւ-
նը, որ մի քանի միլիոն Ֆրանկի է հաս-
նում, կտակել աշխարհի ամենալաւ երգ-
չուհուն հինգ տարի ժամանակով թոշակ
տալու համար: Այդ երգչուհին, որ հինգ
տարի շարունակ պիտի կրէ «Պատտինի ժա-
նանգ» անունը, ընտրւում է յստակ դրա
համար կազմած ասանձին ժւրիկից, զրի
նիստերը լինելու են հերթով Լոնդոնում,
Բերլինում, Պետերբուրգում եւ Պարիզում:
Ժւրիկի անդամները, բացի ահագին ոտնից
ստանալու են եւ ոսկէ շղթաներ Պատտինի
պատկերով: Այդպիսի ոսկէ շղթայ ստանա-
լու է եւ «Պատտինի ժառանգը»: Այսպիսով
Պատտին անունը երբէք չի վերանայ քէ-
մեց եւ աշխարհի ամենալաւ երգչուհիները,
իւրաքանչիւրը հինգ տարի ժամանակով
պիտի յիշեցնեն հռչակաւոր երգչուհուն, իր-
բու նրա ժառանգներ:

Ս ո լ ի հ ա ն դ ա կ

Ատորպիսան.—Կ. Դ.-ին: 30 պր. ուղարկւած
է ձեզ, իսկ մասցեալներին ատանձին
ատանձին: Չըստացողների ազգա-
նունները հաղորդեցէք:

Գանձակ, Саакъ Степановъ. Յուլիս 30-ից
ձեր քաց նամակն ստացանք եւ

մինչեւ անգամ արտասուցինք №
29-ում ու այդ №-ը միայն ու-
ղարկեցինք ձեզ Գանձակ, որ քա-
ղաքից իսրայիլ մեր պատասխա-
նը: Հրաւիրում ենք ձեզ մինչեւ օ-
գոստոսի 25-ն ուղարկել ձեր բաժա-
նորդաւճարը եւ եթէ կամենում էք
որ ձեր հասցէն էլ փոխի՝ 35 կ.
մարկա է: Հակառակ դէպքում ոչ
միայն բոլորովին կը դադարացնի
ձեզ մեր թերթի №29-ն ուղարկել,
այլեւ ձեր նամակները իրեն ապա-
ցոյց, որ չէք վճարել ձեր պարտքը,
կուղարկի ձեր քաղաքի դատաւո-
րին ձեզանից առնելու մեր ստա-
նալիքը:

Շատերին. Կենցաղի վերաբերեալ ձեր հար-
ցերին մշնանը կը պատասխանենք:
Դեռ ամառ է, օգուտ քաղեցէք այժմ
դիտել քնութեան հրաշալիքները, ու-
սումասիրեցէք ձեր շուրջը, նկարա-
զրեցէք մեզ ձեզանից մտիկ գտնող
գիւղերի շրջակայքը, գիւղացիների
վարքն ու բարքը: Մովորեցէք նրանցից
ստաւոտները վաղ վեր կենալ թէ ինչ-
պէս են հոնձ անում, կալը կախում,
խուրձ կալում, կովերը կիծում, իւր,
պանիր պատրաստում, աշխատեցէք
նրանց հետ միատեղ եւ հաւատացէք,
որ ոչ միայն ստղովակի չի լինի
ձեր այժմեան կենսքը, այլ եւ կը
վերադառնաք քաղաք բոլորովին զը-
ւարթ, ուրախ եւ ծնող մտաբերե-
լիս այդ կենեքը՝ երանի կը տաք
այդ օրերին ու քաղցրութեամբ կը
յիշէք:

Դիւիշան. Օր. Ա. Լ. Գ. Ձեր ուղարկած
թարմ ծաղիկներից փունջն ստա-
ցանք. ցանկանում էք, որ քացա-
տրենք ձեզ նրանց նշանակութիւնը:
Ուրախութեամբ կը կատարեցինք ձեզ
այժմ, եթէ ժամանակն ու տեղը թոյլ
տաք: Աշնանը խոստանում ենք ման-
րաման պատմել:

Ալէքսանդրօսով. Գ. Չօլ. պրէմիան թէ ձեզ
եւ թէ պ. Թադ. Բաղդ. ուղարկե-
ցինք ձեր հասցէով: Արեւիկի №2-ը
կրկին անկարող ենք ուղարկել, պէտք
էր ժամանակին հաղորդել. բարեհա-
ձեցէք կարդալ մեր պայմանները:
Մեծ-Հարաքիսիսա.—Արժ. Գ. Ա. ա. ք. Տ. Մ.
Ստացանք շնորհակալութեամբ:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐ-
ՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Անանցացող այն անձինքների,
որոնք իրանց ներարերութեամբ մաս-
նակցում են գրքեր տարածելու:

Թաւթաւից Ռոստոմ Մարգարեանց եւ տ. Մ.
Գրիգորեանցի միջոցով: Նիկիւ. Գրիգորեանց
(տեղական ուսուցիչ) 1 ր., Տիկին Մարիամ
Գրիգորեանց 1 ր., Եւայի Մարգարեանց
1 ր., Ռոստոմ Մարգարեանց 1 ր., Յարու-
թին Յովնանէսեանց 1 ր., Սողոմոն Յով-

հանէսեան 1 ր., Տիկին Հեղինազ Յով-
հանէսեան 1 ր., Ալէքսան Յարութիւնեան
1 ր., Բաբա Գրիգորեանց 1 ր., Բախիշ Հայ-
րապետեանց 1 ր., Այսայտ ոմն 1 ր., Արա-
համ Դուլիսեանց 30 կ., Սաղաթիւ Պետրո-
սեանց 70 կ., Սիմոն Պետրոսեանց 1 ր.

Հարսից՝ Սեդրիկեանց Ամբրոսիոս 20 կ.,
Միկակ Տէր-Օհաննէսեան Մամիկոնեանց
1 ր. 10 կ., Աղէքսանդր Աղամիկեանց 1 ր.,
Մանտեսի Աւօ Թաթոսեանց 1 ր., Սեդրակ
Մանուսաճեանց 30 կ., Սարգիս Թայրեանց
1 ր., Յարութիւն Մեկիբեանց 20 կ., Ասա-
տուր Մինասեանց 20 կ.

Բաղշի Ներսէսեանի միջոցով. Ա. Բո-
չարեանց 1 ր., Խաւս Ամրայեանց 1 ր.,
Վիլլա Փիլիպեդեանց 1 ր., Յովնանէս
Յովսէփեանց 50 կ., Ագոռեցի 50 կ.,
Կեօղակեան 50 կ., Կոստանդ Անանեանց
50 կ., Կարապետ Բապայեանց 50 կ., Ա-
ղաքէկ Կարապետեանց 50 կ., Եւս 1 ր.,
Եւս 1 ր., Ոմն 5 րոպէի:

Մերլից, Արտեմ Շահխաթունեանց
1 ր. 20 կ., Աննա Բոչարեանց 1 ր., Ան-
յայտ ոմն 1 ր., Նոր-Վարդ Տէր Յարու-
թիւնեանց 1 ր., Ստեփան Մարգարեանց 1
րոպէի:

Գրիգորիս վարդապետ Տէր-Յակոբեանց
1 ր., Ստեփանէոս Տէր-Յակոբեանց 1 ր.,
Գեորգ Խախակեանց 1 ր., օր. Կատարիմէ
Յովնանէսեանց 1 ր., Մի ոմն 1 ր., Ա-
զատ Օհանէսեանց 1 ր., Գարուստ Մար-
տիրոսեանց 50 կ., Մահտ. Ենովք Բաբայեանց
1 ր., Դիկգոր Կարապետեանց 50 կ., Յա-
րութիւն Յովնանէսեանց 1 ր., Սիլվիո
Միլիթարեանց 1 ր., Ա. Տէր-Պետրոսեանց
1 ր., տ. Նիստերիմէ Ներսէսեանց 3 ր.

Օր. Եղիսարէթ Խախակեանց 1 ր.,
Աւետիս Դարբիդեանց 1 ր., Դարբի
Յարութիւնեանց 1 ր., Ս. Մարգարեանց 1
ր., օր. Վարսէնիկ Վանեցեանց 40 կ., Ա.
Խ. Խաչատր 2 ր., Յալիկ Դադա-
նեանց 1 ր., Արշակ Յովնանէսեանց 1 ր.,
Մարտիրոս Բարդաւաթեանց 1 ր., Մարտի
Կօնդուշեանց 1 ր., Արամ Թէրիմեանց 50
կ., Արաքս 1 ր., տ. Աննա Արզանց 1 ր.,
տ. Շողակաթ Շահիմեանց 1 ր., տ. Հար-
կալամ Միլիտոսեանց 1 ր., օր. Երանեակ
Միլիտոսեանց 1 ր., տ. Բեթիէմ Թաւո-
նեանց 1 ր., տ. Գայիանէ Մատանկո-
տեանց 1 ր., Արշակ Արշակունի 35 կ., Ա-
նանիկ Արարիսեանց 15 կ., Սեդրէ Թափ-
մեանց 40 կ., Հայկ Դարդեանց 20 կ.,
Բազարատ Տէր-Մահմիդեանց 70 կ., Մգա-
ցակա Չարտոնեանց 20 կ., Կարապետ
Աւետիսեանց 20 կ., Յովնանէս Թաքա-
նեանց 20 կ., Սեդրակ Չախառնեանց
20 կ., Արիստոմ Ջալեանց 40 կ., Սեդրէ
Քեօտապարեանց 20 կ., ոմն 20 կոպէի:

Ժամանակաւոր խմբ. բժշկ. Գ. Բ. Տիւր-
Գրիգորեանց (Թիֆլիսեցի):

Հրատ. Տ. Մարգարեան

ԱՐԺԻ

ԳԵՂԱՐԻՆՍԻԱՆԻ ՏՊԱՐԱՆ

ՎԵՐԻՐ և ՏԱՐԱԶ

Պատկերազարդ հանդիմանքի
Տարազում է ամեն լեզու-

ներով գրքեր, լրագրեր, բան-

կներ, ձեռնարկներ, պատկե-

րազարդ, ամեն տեսակ հրա-

տարակութիւններ, իր վրայ

ստանդարտ կէտերով փո-

րագրել տալը, ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԻ

նկարելը, ՍՐԲԱԳՐՈՒ-

ԹԻՐՆԵՐ, ԹՈՒՂԵՐ, ԿԱԶ-

ՄԵԼՆ և ԲՐՈՅԻՐԻ ԱՆԵՐ:

Հասցեն
Тифлис, ул. Головин, пр. и
Барят, ул. Художественная
Титулярія „АРОР“.

Թիֆլիսի Հայտնեաց Բարեգործա-

կան քննիչութեան կարգով և

ստանդարտի քննիչութեանը

կրկնուստ օգտատու 25-ից: Ամեն

խնդրատու պէտք է ներկայացնէ իր

ծննդեան, ծագիլի և ստանալի վայրա-

կանները:

Լ ո յ ա տ ե ս ա ռ

ՍՐԻՆԻ

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ

ԵՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԺՈՒԹԻՐՆԵՐ

1880—1889

Դիմն է 60 կող.

ԸՆՏԻՐ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆԵՐ

ԵՐԿՐՈՐԻ ՏՊԱՐԱՆԻՆ ԶԱՐԵՆԵԱԼ
ԵՐ ՀՈՒՍՅԵԱԼ ԵՐ ԶԱՐԻԱՐԵԱԼ ԸՆՏԻՐ
ՊԱՏԿԵՐՈՒ

Գրքիս կը ըստիմանայ ժամ 16 մեծու-

ղն թերթերէ. տպագրութիւնը նորոգու-

D I R E C T I O N
DE L'IMPRIMERIE ARMÉNIENNE
VENISE. St. Lazare

Վարչութիւն

ՄԻՐՈՒՄԵՆԻ ՏՊԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍ

ԿՐԻՆԵՐԻ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ

ՀԱՐԱՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ի. Ե. ԲՐԵՆՆԵՐ

Ամբողջ կուրսը երկու ամսուայ ըն-

թացքով:

Վճարն է ամբողջ կուրսի 40 ռ.

Հարցնել 8—11 ժ. ամառու. եւ 2—6

ժ. երկուշաբթի, երկուշաբթի փ.

ամսն 25, վերին յարկ: ամ. տ.

Ընտրել մասնաւոր հիւանդանոց

ԲՈՇԿԱՊ. Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԿԵԱՆՅԻ

(Կուկիա, Վարդապետի արձանի դիմաց)

Հիւանդներին ընդունում են ամենայն

օր, բացի կիրակի օրերից

ԸՈՒՍՅԵԱՆԵՐԸ

Նախապաշտօնից 9—11 ժամը վերադա-

նալու եւ տառապանք, վնասակար եւ

տառապան հիւանդութիւններին համար:

Բուհիւրիւրի 40—11 ժ. ներքին, երկու-

շաբթի եւ կանայքի հիւանդ.

Կին թիւի 11—12 ժ.

կանայքի եւ երկուշաբթի հիւանդ.

Կին թիւի 12—1 ժամ.

կանայքի եւ ներքին հիւանդ.

Պրոստակիւր 12—1 ժ. Կանայքի, կուրսի

եւ թիւի հիւանդ. եւ մ. տ. ամ. տ.

կարգաւորումը 12—1 ժ. ներքին եւ

երկուշաբթի հիւանդ.

ԵՐԿՐՈՒՆԵՐԸ

Պրոստակիւր 5—6 ժ. Մանկական, ներքին

եւ ներքին հիւանդ. Էլքաթաւէրապետ

Գաղաթիւի 5—6 ժ. Սիֆիլիսի (եւ

կուրսի) եւ վերադառնալու հիւանդ.

Նախապաշտօնից 6—7 ժամը.

Հիւանդի խրատանքիւր ապրիլի 1-ին

հիւանդանոցում արժէ 50 կողէկ:

Եւ շնորհիւ հիւանդանոցի (կանայքի)

համար տառապան հիւանդանոցին է

կայացնում:

Հիւանդանոցում դառնում է միւս օրապաշ-

տիւր երկուշաբթի ժամը 9-ից մինչեւ տա-

ռապան ժամը 7-ը.

Հիւանդանոցի վերադառնալու բժշկապետ

ա. տ. Ն ա լ ա ս ա ղ Ե ա ճ ց:

ՄԻԿԱՅԷԼ ԻՐԵԻԻԶ ԼԵՐՍՈՆՏՈՎԻ

ՄԱՀԻՐՆ ԵՐՈՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

Եւ տեսան հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով

Դ Ե Ի

Արեւելեան վրացականութիւն

Ա Մ Ա Կ Ե Ր Ա Պ Ր Ի

ԵՐԵՎԱՆԻ ՏՊԱՐԱՆԻՆ

Հեղինակի պատկերով

Դիմն է 30 կողի

Կարելի է ուղարկել եւ փոստի մարկանք

Դիմել Թիֆլիս, Редакция Азбука.

ДЕМОНЪ

Восточная повесть

въ 3 частяхъ

иллюстр. изящное издание

съ биографіею и портретомъ

А в т о р а.

Цена 30 коп.

ԳԵՂԱՐԻՆՍԻԱՆԻ ՎԻՍՏԱՐԱՆԻՆ (Литография)

Թիֆլիսում. Բարեգործի փող, Բել. թուղթով. 18

յայտարարում է պ. պ. պատկեր տպագրութիւն, որ

տպագրութիւնը ամենապատկառելի կ'ըլլայ:

ՏՊԱՐԱՆԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻՆ

Թիֆլիսի պատկերիւր կ'ուղարկել ամենապատկառելի

պատկերի և ԵՐԵՎԱՆ քան տպագրութիւն, ամ. տ.

Եւ միւս քանակութեամբ է պատկեր: ամ. տ.